

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Rahvusvaheliste suhete instituut
Rahvusvaheliste suhete ja politoloogia õppetool

Andres Joosep

**EUROOPA LIIDU KAITSEPOLIITIKA VÕIMALIKU
VENE AGRESSIOONI VASTU**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Aksel Kirch, PhD

Tallinn 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele,
olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Andres Joosep

„.....“2016

Üliõpilase kood: 124189

Üliõpilase e-posti aadress: joosep.andres@gmail.com

Juhendaja PhD, vanemteadur Aksel Kirch

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

„.....“2016

Kaitsmiskomisjoni esimees

Kaitsmisele lubatud „.....“2016

.....

(ametikoht, nimi, allkiri)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. EUROOPA LIIDU ÜHINE VÄLIS- JA JULGEOLEKUPOLIITIKA.....	7
1.1. Mis on ÜKJP ja kuidas see on välja kujunenud?.....	7
1.2. Mis on ÜKJP eesmärgid?	11
1.3. ÜKJP sõjaline võimekus.....	12
1.4. Euroopa Liidu sõjalised missioonid.....	14
1.6. Euroopa Liidu kaitsevõime ja NATO	15
2. EUROOPA KOOSTÖÖ JA ÜHINE KAITSE VENEMAA-UKRAINA KONFLIKTI NÄITEL.....	18
2.1. Euromaidan Ukrainas ja Venemaa sekkumine	18
2.2. Euroopa Liidu reaktsioon Vene agressioonile	20
2.3. Euroopa ja hübriidsõda	23
2.4. Venemaa ja Balti riigid	25
2.5. Eesti ja Venemaa vastasseis.....	27
3. VENEMAA VÄLISPOLIITIKA JA EURAASIA LIIT	30
3.1. Venemaa külma sõja järel.....	30
3.1. Euroasia Liit ja selle eesmärgid	31
3.2. Venemaa Impeeriumi taastamine või majanduslikult kasulik geopoliitika? ..	33
KOKKUVÕTE	36
KASUTATUD KIRJANDUS.....	39
Ametlikud dokumendid	39
Raamatud ja teadusartiklid	40
Muud allikad.....	41

SUMMARY	44
---------------	----

SISSEJUHATUS

Alates Euroopa Sõe- ja Teraseühenduse asutamisest 1951. aastal Belgia, Hollandi, Itaalia, Luksemburgi, Lääne-Saksamaa ja Prantsusmaa poolt on Euroopa muutunud tundmatuseni. Balkani poolsaarele on tekkinud palju uusi riike, Saksamaa on ühinenud üheks ning kogu Euroopas valitseb demokraatia. Euroopa Sõe- ja Teraseühendusest sai 1992. aasta Maastrichti lepinguga ametlikult Euroopa Liit, mis on põhiliselt Euroopa riike hõlmav majanduslik ja poliitiline ühendus koos 28 liikmesriigiga.

Koos EL territooriumi laienemise, ühtlustatud seadusandluse ja ühisvaluuta kasutusele võtmisega on saanud aktuaalseks ka muud suuremale poliitühendusele kaasnevad probleemid, nagu julgeolek, turvalisus ja suhtlus muu maailmaga. Seoses 21. sajandil kasvava vajadusega inimõiguste kaitsmiseks ja kodanike turvalisuse tagamiseks ongi Euroopa Liidus rakendatud erinevaid poliitikaid nagu Euroopa julgeolekustrateegia ning muud erinevatel kohtumistel paika pandud juhised kriisiolukordades käitumisel. Erinevatest kokkulepetest ja strateegiatest ongi välja kasvanud Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika, mis on välja kujunenud järk-järgult aastate jooksul, ajendatuna üha kasvavast vajadusest tegutseda maailmapoliitikas ühtse tervikuna.

2014. aasta veebruaris tungisid eraldusmärkideta relvastatud mehed Ukrainasse ning asusid hõivama Ukraina jaoks strateegilise tähtsusega hooneid ja asukohti. Vene keelt rääkivad sõdurid ei andnud vastuseid selle kohta, kust nad tulnud olid või mis nende eesmärgiks oli. Nende provokatsioonist piisas, et viia Ukraina väed lahingvalmidusse ning kuulutada välja üldine mobilisatsioon. Venemaa teatas selle sammu peale, et nad peavad oma vägedega tulema Ukrainasse, Krimmi poolsaarele rahu tagama. Kogu olukord lõppes Krimmi ja Ida-Ukraina annekteerimisega Venemaa poolt.

Tagantjärele vaadates on näha, et kogu sissetung ja provokatsioon oli Venemaa poolt juba eelnevalt läbi mõeldud. Tuues välja paralleele Vene-Gruusia konfliktiga, sai taaskord kinnitust ka fakt, et märkimisväärset osa konfliktist mängis hübriidsõda. Hübriidsõda on paraku ka 21. sajandi üks ohtlikemaid sõjapidamise variante. Tegu on paindliku sõjalise strateegiaga, mis kasutab sõjapidamiseks mitmesuguseid taktikaid – salaoperatsioone,

propagandaga riigi õõnestamist seest poolt ning ohverriigi riigimeediat mõjutades. Propaganda ja meedia mõjutamine on üks tähtsamaid abimehi ohverriigi siseasjade lõhestamiseks. Kogu konflikt kahe riigi vahel tõi välja tõsiasja, et president Putin on 21. sajandi hübriidsõja pidamise ekspert.

Ukraina kriis muutis järsult julgeoleku olukorra just Euroopa Liidu ja Venemaa piiririikides, sest Venemaa-poolse Krimmi poolsaare okupeerimise ja Ida-Ukrainasse sissetungiga seoses tekkisid küsimused sellest - kas Balti riigid võivad ennast tunda turvaliselt ning kuidas käituks ülejäänud Euroopa riigid, kui neid annekteeritakse.

Venemaa agressioon ja tema riigipea populaarsus on tekitanud Lääne poolt palju küsimusi. Näiteks ei mõisteta, kuidas saab nii suure riigi, nagu Venemaa, riigijuhiks olla selgelt autoriteetset riigirežiimi toetav inimene. Venemaa välispoliitika on aga Lääne jaoks liiga agressiivne ning see on rahvusvahelistes suhetes tekitanud mitmeid ebamugavaid olukordi.

Käesoleva töö raames soovin jõuda arusaamale, mis on Euroopa ühise välis- ja julgeolekupoliitika eesmärk, millised on selle saavutused ja kuidas on see rakendunud. Kirjutan ÜKJP struktuurist, ajaloost ja sellest, kuidas oleme jõudnud tänapäevase ühise välis- ja julgeolekupoliitikani. Et saada teada, mis on ÜKJP eesmärgid ja kas neid on saavutatud ja pean ennem selgeks tegema Euroopa Liidu sõjalise võimekuse. Oma töös käsitlen Ukraina ja Venemaa vahelist konflikti ning Euroopa Liidu reaktsioone sellele. Analüüsin Euroopa poolset valmisolekut pidama hübriidsõda Venemaaga, samuti Euroopa Liidu suhet Balti riikide turvalisusesse ning Eesti ja Venemaa vahelise julgeolekualast olukorda.

Analüüsi sisuks oli välja uurida Venemaa välispoliitilised eesmärgid ja seejuures vastata küsimusele - kas Euroopa Liidu kaitsepoliitika suudab seista võimaliku Vene agressiooni vastu.

Bakalaureusetöö koostamisel kasutati kvalitatiivseid uurimismeetodeid (Kalmus, Masso, Linno 2015), mille põhirõhk oli akadeemiliste ja uurimuslike dokumentide sisuanalüüsil. Uurimustöö alusmaterjalidena kasutati Euroopa Liidu poolt välja antud materjale. Eesti reaalsusest arusaamiseks kasutati nii kaitseministeeriumi kui teiste riiklike asutuste poolt välja antud materjale, aga samuti riigikaitsega seotud isikute arvamuskäsitlusi.

1. EUROOPA LIIDU ÜHINE VÄLIS- JA JULGEOLEKUPOLIITIKA

1.1. Mis on ÜKJP ja kuidas see on välja kujunenud?

Juba sajandeid on Euroopa ühiseks eesmärgiks olnud hoidumine sõdadest ning riikidevahelise rahu säilitamine. Peale II maailmasõda pandi ühiselt paika algupärane julgeoleku- ja kaitsepoliitika Euroopa riikide vahel ning seda loetakse ka praeguse ÜJKP alguseks. 1948. aastal kirjutati alla Brüsseli lepingule, millega loodi Lääne-Euroopa Liit. Brüsseli lepingule kirjutasiid alla 5 riiki – Belgia, Prantsusmaa, Luksemburg, Holland ja Suurbritannia. 1951. aastal asutati aga Euroopa Sõe- ja Terasühendus ning see pani aluse Euroopa Liidu sünnile. II maailmasõda oli jätnud tõsise jälje nii riikide majandusele kui ka rahvastikule ning pärast sõja lõppu oli riikidevahelise koostöö peamiseks eesmärgiks lõpetada naabritevahelised sagedased sõjad ning soodustada Euroopa riikide majanduslikku ja poliitilist lõimumist (Kaitseministeerium 2011).

Lääne-Euroopa Liidu loomine on tähtis ÜJKP juures tähtis, kuna alates sellest on hakatud erinevate otsuste, aluslepingute ja deklaratsioonidega ühist kaitsemõõdet edasi arendama ning uuendama. Lühend WEU - Western European Union - tähistab Lääne-Euroopa Liitu, mis on kaitsealase koostöö organisatsioon. Ent kuna 17. novembril 2000 vastu võetud Marseille' deklaratsioon vähendas oluliselt WEU kaitsepädevust, eemaldati Nizza lepinguga asutamislepingu raamistikust kõik viited WEU ja ELi koostööle (OJEC 2011).

Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika sai oma esialgse vormi juba 1986. aastal Ühtse Euroopa aktiga, mis ei muutnud aga koostöö iseloomu ega korda. ELÜ ametlikuks alguses loetakse hoopis 1993. aastal sõlmitud Maastrichti lepingut. Lepingu raames lisati esmakordselt ELi asutamislepingusse ühise välispoliitika eesmärgid ja vahendid. Nendest on tähtsaimad rahu säilitamine ja turvalisuse tugevdamine, ELi väärtuste ja huvide kaitsmine, rahvusvahelise koostöö edendamine ning õigusriigi printsiipide ja inimõiguste

tagamine. Kuigi juba 1970ndatest aastatest alates olid riigid püüdnud ühtlustada oma seisukohti olulistest rahvusvahelistes küsimustes, olid need nüüd esimest korda ka paberi peal paika pandud. ÜVJP sätteid muudeti Amsterdamis lepinguga, mis jõustus 1. mail 1999. Amsterdamis lepinguga loodi ÜJKP kõrge esindaja ametikoht ning seda hakkas täitma ELi nõukogu peasekretär. Kuni 2009. aastani oli sellel ametikohal Javier Solana (Välisministeerium 2014).

Amsterdamis lepinguga pandi paika kõik Euroopa Liidu julgeolekuküsimused, sealhulgas ühise kaitsepoliitika järkjärguline kujundamine. Kui Euroopa Ülemkogu teeb vastava otsuse, mille ELi liikmesriigid ka vastu võtavad ja ratifitseerivad, siis võib ühine kaitsepoliitika kujuneda Euroopa Liidu ühiskaitseks. ÜVJP ei piira teatavate liikmesriikide (neutraalsete riikide) julgeoleku- ja kaitsepoliitikate eripärasid ning on ühitatav NATO raames kehtestatud poliitikatega (Euroopa parlament 2011).

2011. aasta 26. veebruaril allkirjastati Euroopa juhtide poolt Prantsusmaal Nizza linnas Nizza leping, millega reformiti Euroopa Liidu institutsionaalset struktuuri. Nizza lepinguga loodi Euroopa nõukogu juurde uued alalised poliitilised ja sõjalised struktuurid poliitilise kontrolli ja strateegilise kriisiohjamise tagamiseks – poliitika- ja julgeolekukomitee ning sõjaline komitee. Poliitika- ja julgeolekukomitee ülesandeks on kriisiolukordade ajal poliitiline kontroll ja strateegiline suunamine. Nizza lepingu raames loodi ka liikmesriikide sõjanduseksperdidest koosnev sõjaline staap, mida juhib sõjaline komitee (Euroopa parlament 2011).

Nizza lepingu olulisus peitub uue raamistiku paika panemises, millest johtuvalt on kolmandatel riikidel ehk siis ELi mittekuuluvatel NATO Euroopa liikmetel, ELi kandidaatriikidel ja teistel võimalikel partneritel võimalus osaleda ELi sõjalises kriisiohjamises. Nizza lepingu raames sõlmiti ka kokkulepped ELi ja NATO vahel, kus organisatsioonide esindajad kohtuvad regulaarselt, et Euroopa Liit saaks vajadusel kasutada NATO vahendeid ja võimalusi. Kuna Euroopa Liidul puudub enda päris oma sõjavägi, siis on NATO abi väga tähtis osa meie kaitsepoliitikast.

1. detsembril 2009 aastal kirjutati Euroopa Liidus alla ka Lissaboni lepingule. Lissaboni lepinguga muudeti Euroopa Liidu ja Euroopa Ühenduse asutamislepingut. See aga ei tähendanud täielikult uue kokkuleppe sõlmimist. Lepinguga anti Euroopa Liidule õiguslik raamistik ja vajalikud vahendid selleks, et võtta vastu tulevased väljakutsed ning täita kodanike nõudmised (Euroopa Liidu ametlik veebisait 2014). Lissaboni leppe sõlmimisel jäi

püsima enamik kaitsealastest sätetest nagu näiteks see, et iga liikmesriigi julgeolek jääb tema ainuvastutusele.

Enne Lissaboni lepingut moodustas ÜJKP Euroopa Liidu struktuuris teise samba. Selle otsuseid reguleeris valitsustevaheline koostöö ning lõplike otsuseid võeti vastu ühehäälselt Euroopa Ülemkogus. Lissaboni lepinguga aga reformiti ELi struktuur kolmelt sambalt kahele. Siiski ei mõjutanud kahe samba liitmine ÜJKP otsuste tegemist. Ülemkogu ja Euroopa Liidu Nõukogu juhtrollid jäid püsima ning samuti ka nende ühehäälsuse põhimõte. Veel enam, Euroopa kolmel sambal põhineva struktuuri kaotamine andis ELile ühtse juriidilise isiku staatuse. See juriidilise isiku staatus andis ELile uued õigused rahvusvahelisel tasemel. Näiteks on EL nüüd võimeline sõlmima rahvusvahelisi lepinguid ning liituma rahvusvaheliste organisatsioonide ja konventsioonidega (Official site of the European Union 2010).

Lissaboni lepingu jõustumisega toodi ÜJKPsse kaks suuremat muudatust, mille eesmärgiks oli ÜJKP teostamise tugevdamine ning poliitika järjepidavamaks muutmine. Esiteks ei olnud enam ÜKJP esindajaks ELi nõukogu peasekretär, vaid selle ametikoht liideti Euroopa Komisjoni välisasjade voliniku kohale. See tõstis välisvoliniku koha Komisjoni asepresidendi staatusesse, ning lisas ametikohale juurde mitmeid funktsioone, mida varem täitis igal poolaastal vahelduv eesistujariik (nt igakuise ELi välisministrite kohtumise juhtimine). Niinimetatud ülesannete koondamine ühele kindlale ametnikule suurendas oluliselt Euroopa Liidu välistegevuse- ja julgeolekupoliitika mõju, sidusust ja nähtavust. Peale Lissaboni lepingut sai ÜKJP esimeseks kõrgeks esindajaks Catherine Ashton. Alates 1. novembrist 2014 on kõrgeks esindajaks endine Itaalia välisminister Federica Mogherini (Välisministeerium 2014).

Teiseks oluliseks lisanduseks ÜKJPlle on ELi diplomaatilise teenistusena toimiva Euroopa välisteenistuse loomine, mille ülesandeks on kõrge esindaja tegevuse toetamine. Euroopa välisteenistuse töö algas ametlikult 1. detsember 2010. Välisteenistuse töötajateks on liikmesriikide diplomaatilisest teenistusest lähetatud töötajad ja ELi institutsioonidest värvatud ametnikud. Euroopa välisteenistuse ülesandeks on Euroopa väärtuste ja huvide edendamine ning kaitsemine kogu maailmas ning see koosneb enam kui 130 delegatsioonist (Välisministeerium 2014).

Euroopa välisteenistuse loomine on ennast igal juhul ära põhjendanud. Tänu välisteenistuse tööle on näiteks Eesti diplomaadid suutnud kiiremini reageerida

probleemidele, mis tekkisid Eesti kodanikega Ukraina-Venemaa ning Gruusia-Venemaa konfliktide ajal. Euroopa välis teenistus on andnud Euroopa Liidu diplomaatidele ja saadikutele võimaluse teha tööd ilma suurema paberimajanduseta ning avanud neile uusi uksi riikidevahelises suhtlemises.

Euroopa Liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika otsused ja tegevused valmistatakse ette ELi nõukogu töögruppides. Sealt edasi saadetakse need läbi poliitika- ja julgeolekukomitee alaliste esindajate komiteesse. Kui vastuvõetud otsused on adekvaatsed ja korralikult läbi töödeldud, siis jõuavad need lõpuks kord kuus toimuvasse välisasjade nõukogusse. Välisasjade nõukokku kuuluvad ELi liikmesriikide välisministrid ning nende juhiks on ÜKJP kõrge esindaja. Viimane sõna ÜKJP otsuste ja tegevuste küsimustes on Euroopa Ülemkogul, kus 28 liikmesriigi valitsusjuhid ja riigipead määravad kindlaks poliitika põhimõtted ja üldsuunised. Enam jaolt on välis- ja julgeolekupoliitika alaste otsuste jõustumiseks vaja kõikide Euroopa Liidu liikmesriikide nõusolekut (Välisministeerium 2014).

Lissaboni lepingu muudatused annavad liikmesriikidele võimaluse teha tugevdatud sõjalist koostööd ehk nn alalist struktureeritud koostööd kaitsevaldkonnas. See tähendab, et liikmesriigid, kellel on kõrgel tasemel sõjalised võimed ja tehnika ning kes on valmis võtma siduvamaid kohustusi, saavad Euroopa Liidu raames teha alalist struktureeritud koostööd. Sellise koostöö tegemine annab ÜJKPs osalevatele riikidele võimaluse kaitsevaldkonda kiiremini edasi arendada. Sellise koostöö tegemiseks on jällegi liikmesriikidel tarvis vastu võtta sellekohane otsus ning selleks on vaja kõigi ühehäälsel nõustumisel. Siiani ei ole aga riigid suutnud leida üksmeelt pakutud koostöövõimaluse lisaväärtuse osas, mistõttu on arutelud selle alustamise tarviduse teemal hakanud tasapisi vaibuma (Kaitseministeerium 2011).

Üheks tähtsaimaks osaks Lissaboni lepingus oli NATO neljanda artikliga sarnanev vastastikuse abi kohustuse ja solidaarsuse klausel. See koosneb kahest punktist. Esiteks kinnitatakse vastastikuse abi kohustuse klausliga. Kui üks liikmesriik langeb oma territooriumil relvastatud kallaletungi ohvriks, on teised liikmesriigid kohustatud andma talle abi kõigi nende käsutuses olevate vahenditega. Teiseks saab solidaarsuse klauslit rakendada juhul, kui liikmesriiki tabab terrorirünnak või kui ta langeb loodusõnnetuse või inimtegevusest tingitud õnnetuse ohvriks. Klauslite läbimõeldud, kiireks ja efektiivseks rakendamiseks tuleb kokku leppida, milliseid võimeid, toiminguid, käsu- ja sideliine on vaja ning milliseid operatsioone saab Euroopa Liit nende abil ellu viia.

1.2. Mis on ÜKJP eesmärgid?

Maastrichti lepingu raames pandi paika tähtsaimad punktid Euroopa Liidu koostöö justiits- ja siseasjade küsimuses. Nendeks punktideks on:

- ühenduse välispiiride ületamise reeglid ja kontroll välispiiride ületamise üle;
- võitlus terrorismi, raskete kuritegude, uimastikaubanduse ja rahvusvaheliste pettustega;
- õiguslane koostöö kriminaal- ja tsiviilasjades;
- Euroopa Politseiameti (Europol) loomine koos liikmesriikide politseijõudude vahelise teabevahetuse süsteemiga;
- võitlus ebaseadusliku sisserändega;
- ühine varjupaigapoliitika (Naglic 2014).

Samuti on Euroopa Liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika eesmärkideks kaitsta Euroopa Liidu põhihuve, väärtusi, sõltumatust ning terviklikkust ning tagada pidev julgeolek. Veel enam on sooviks tugevdada ja toetada demokraatiat ning õigusriigi põhimõtteid, inimõigusi ja rahvusvahelist õigust; säilitada rahu, ennetada konflikte ja tugevdada rahvusvahelist julgeolekut; toetada arengumaade arengut, pidades esmaseks eesmärgiks vaesuse kaotamist; ergutada kõikide riikide integreerimist maailmamajandusse; abistada piirkondi, mida tabavad õnnetused; aidata töötada välja rahvusvahelisi meetmeid säästva arengu tagamiseks; edendada tugevama mitmepoolse koostöö ja hea valitsemistavaga maailmakorral tuginevat rahvusvahelist süsteemi. (Euroopa Liidu lepingu artikkel 21)

Kuna eesmäärke on palju, siis ei saa öelda, et ÜKJP on ainult Euroopa Liidu sisene. Eesmärkidest tulenevalt on ELil oluline roll nii enda vahetus läheduses toimivas, kui ka kaugemal, alates Iraani tuumaprogrammist ja erinevate piirkondade stabiliseerimisest kuni globaalse soojenemiseni. (Välisministeerium 2014)

ÜKJP plaanidega on seotud ka Euroopa Liidu naabruspoliitika, mille raames jagatakse ELi hüvesid naaberriikidega, suurendades seeläbi stabiilsust, turvalisust ja heaolu. Naabruspoliitika on kujundatud ELi suhete tugevdamiseks oma naabritega nii idas (läbi idapartnerluse) kui lõunas (läbi Vahemere Liidu), eesmärgiga suurendada poliitilist lähenemist, majanduslikku integratsiooni ning inimeste liikuvust. Euroopa naabruspoliitika jälgib ning analüüsib majandus- ja rahandusalaseid arenguid Euroopa naabruspoliitika

riikides, peab korrapärast majandusdialoogi partnerriikidega ja tagab kooskõlastamise rahvusvaheliste finantsasutustega. Hoides ELi naabritega häid suhteid majanduslikel pooltel, hoiame nendega häid suhteid ka igapäeva toimingutel ja seeläbi ei teki omavahelisi konflikte, mis võivad ohustada Euroopa Liidu turvalisust ja julgeolekut. Euroopa naabuspoliitika annab partnerriikidele võimaluse osaleda erinevates ELi meetmetes tihedama poliitilise, julgeolekualase, majandusliku ja kultuurilise koostöö kaudu (Euroopa Komisjon 2014).

ELil on partnerlussuhted maailma kõigi oluliste tegijatega, sealhulgas uute majandusjõududega. EL korraldab korrapäraselt tippkohtumisi USA, Jaapani, Kanada, Venemaa, India ja Hiinaga. ELi eesmärk on tagada, et need suhteid põhineksid ühisel huvil ja kasul ning neis oleks kõigil pooltel nii õigused kui ka kohustused. Oma kiiresti arenevate partnerriikidega Aasias on EL loonud nn tõhustatud partnerlussuhted – lepingud, milles on ühendatud majanduslikud, poliitilised, sotsiaalsed ja kultuurilised elemendid (Välisministeerium 2014)

2011. aasta detsembri Euroopa Komisjoni istungil pandi paika, et ÜKJP üks põhieesmärke on tagada ELi ühine hääl, hoolimata majanduslikest kriisidest ja eelarve puudujääkidest. Euroopa Liidus peab edendama demokraatiat, hoidma rahu, stabiilsust ja kõrget jõukuse taset. Samuti peab vähendama vaesust nii rahvusvahelisel kui ka kohalikul areenil ning soovitakse kaitsta ülemaailmse tähtsusega avalikke huvisid (Davies 2013).

Siiamaani on ühine kaitse- ja julgeolekupoliitika saanud ideaalselt hakkama teisejärguliste küsimustega, mis puudutavad majanduskoostöö arendamist, võitlust kliimasoojenemise vastu ning uute partnerlussidemete loomist. Kuna Euroopa toetub hetkel veel liialt NATOle, siis ei olegi suudetud ikka veel välja töötada hästi toimivat kaitsepoliitikat ning peamiselt selle jaoks ka ÜKJP loodi. Igal liikmesriigil on omad kaitsepoliitilised probleemid ja kuna väga tihti need ei kattu, siis hoolimata sellest, et ÜKJP loomise eesmärgiks oli niinimetatud üks kõigi, kõik ühe eest poliitika, ei ole näiteks Prantsusmaa endiselt nõus pakkuma abi Baltimaade piiride kaitsmiseks ja kasutama peab NATO jõudude abi.

1.3. ÜKJP sõjaline võimekus

1999. aasta juunis toimus Kölnis Euroopa Ülemkogu kohtumine, kus pandi alus Euroopa Liidu sõjaliste võimete arendamisele. Üheskoos jõuti otsusele, et rahvusvahelistele kriisidele reageerimisel tuleb liidul olla valmis ka iseseisvaks tegutsemiseks ilma NATO

abita. Sama aasta detsembris toimus Helsingis järjekordne kohtumine ning seal kiideti heaks Euroopa Liidu esimene sõjaline peaeesmärk, mille kohaselt pidi Euroopa Liit 2003. aastaks suutma lähetada 60 päeva jooksul kriisipiirkonda kuni 60 000 sõjaväelast. Kriisi lahendamiseks anti aega üks aasta, see tähendab, et kriisi korral peaksid ELi väed olukorra stabiliseerima 12 kuu jooksul (Kaitseministeerium 2011). Seda sõjalist eesmärki ei ole siiani suudetud täide viia.

2003. aasta detsembris võttis Euroopa Komisjon vastu Euroopa julgeolekustrateegia. Selle raames pandi paika ELi liikmesriikide ühised eesmärgid ÜKJPs. Euroopa Liidu liikmesriikide erinevad seisukohad seoses USA invasiooniga Iraaki 2003. aastal näitasid, et aeg on luua ühine strateegiline visioon liikmesriikide seas (EU External Action 2014).

Strateegia järgi on Euroopat ähvardavate ohtude keskmes:

- terrorism,
- massihävitusrelvade levik,
- piirkondlikud konfliktid,
- läbikukkunud riigid ja
- organiseeritud kuritegevus (Kaitseministeerium 2011).

Ühise julgestrateegia üheks peaeesmärgiks on ka igasuguste konfliktide ja pingete vältimine. Tähtis on jälgida piirkondi, mis asuvad Euroopa Liidu naabruses nagu Balkanimaad, Lõuna-Kaukaasia ja Vahemeri. Euroopa Liit keskendub oma sõjaliste võimete arendamisel stabiilsuse tagamisele ka kaugemates piirkondades. Julgeolekustrateegiast on saanud oluline alusdokument ühise välis- ja julgeolekupoliitika poliitiliste suundade väljatöötamisel (EU External Action 2014).

2008. aasta detsembris täiendati julgeolekustrateegiat aruandega, millega sellesse nimekirja lisandusid küberjulgeoleku, energiajulgeoleku ja kliimamuutustega seonduvad ohud. (Kaitseministeerium 2011).

Ühise julgeolekustrateegia paika panemine oli ülimalt oluline samm ühise kaitse- ja julgeolekupoliitika arendamisel. Nagu ennist mainitud oli palju probleeme just ühiste otsuste langetamisel turvalisuse tagamiseks ja seda just väljaspool Euroopa Liitu tekkinud konfliktide puhul. Ühine julgeolekustrateegia määras esimesed punktid kriisilukordades käitumisel ning liikmesriigid ei pidanud enam iga olukorra puhul tingimata istungeid korraldama.

Euroopa Liidu sõjalise võimekuse arendamine on pidev protsess ning iga aasta tekib juurde uusi ohte ning probleemiallikaid, millele peab lahenduse leidma. 2010. aastaks määrati ühiselt julgeolekupoliitikas punkt, et kõik liikmesriigid peavad olema valmis kriisiohjeoperatsioonide raames kiirelt reageerima. Erinevate kohtumiste raames ongi vaadeldud kriisiolukordade tekkimisi väljapool Euroopat ja tehtud kindlaks, kuidas iga liikmesriigi sõjalised üksused nendega toime tulevad ja mis on praeguse poliitika puudujääkideks. Kuigi töö väljaspool Euroopat toimuvate kriisiolukordade kiirelt lahendamise suunas käib, ei räägita endiselt ühise kaitse loomisest Euroopa Liitu ennast ähvardavate ohtude vastu.

2008. aasta suvel valmis Euroopa Kaitseagentuuris EL liikmesriikide võimete arendamise plaan. Sellest sai alus ÜKJP võimearendusprotsessile. Viimastel aastatel on arutelude keskmes küsimus, kuidas kindlustada vähenenud kaitse-eelarvete vahenditega Euroopa Liidu sõjaliste võimete alalhoidmine ja arendamine. Lahendustena on pakutud tihedamat koostööd, võimete ühiskasutamist ja spetsialiseerumist. Eestil on antud vallas eeskujuks tuua mitu ühisalgatust nii Balti riikide kui ka Põhjala koostöös (Kaitseministeerium 2011).

1.4. Euroopa Liidu sõjalised missioonid

Alates 1999. aasta Helsingi kohtumisest on Euroopa Liit viinud läbi mitmeid humanitaarabi hõlmavaid ja sõjalise eesmärgiga missioone. 2003. aastal saavutas Euroopa Liit tegevusvalmiduse ehk omandas suutlikkuse operatsioonide ellu viia. Siiski on teatud juhtudel kasutatud ka NATO vahendeid. 2002. ja 2003. aastal ELi ja NATO vahel sõlmitud kokkuleppeid, mida nimetatakse „Berliini pluss“ paketi, olid aluseks kahe organisatsiooni vaheliseks koostööks.

Berliini pluss pakett lepiti kokku 2003. aastal Washingtonis. Kokkuleppe üksikasjad on salastatud, kuid paketi põhiideeks on see, et NATO aitab Euroopa Liitu nii konsultatsioonidega, kui ka vahenditega. Samuti on Euroopa Liit valmis ohu korral NATOt aitama võttes osa erinevatest NATO korraldatud operatsioonidest.

Ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika raames viib Euroopa Liit ellu nii tsiviilmissioone kui ka sõjalisi operasioone. Viimase kümne aasta jooksul on Euroopa Liit korraldanud 34 missiooni kolmes maailmajaos (Euroopa, Aasia ja Aafrika).

1.6. Euroopa Liidu kaitsevõime ja NATO

Juba Euroopa Liidu loomisest alates on üheks tähtsaimaks punktis olnud liikmesriikide lõimumine. Peale esimese ja teise maailmasõja lõppu loodeti riikide liitmise teel saavutada sümbioos, kus riigid sõltuvad majanduslikult üksteisest ning vajadus oma vahel sõdimisest kaoks. Euroopa Liidu eesmärgiks oli probleemide lahendamine üheskoos läbi bürokratiliste institutsioonide ja protsesside. Ühine koostöö pidi olema aluseks püsivale rahule (Lawrence 2007).

Nüüdseks olemegi jõudnud selleni, et sõda liikmesriikide vahel on mõeldamatu. Euroopa Liidu liikmesriigid alluvad erinevatele EL institutsioonidele, makstakse makse ning ühiselt austatakse seadusi. Küll aga ollakse sõjategevuse puhkedes valmis ühiselt lahingusse asuma. Seda on näidanud ka erinevad Euroopa Liidu ühismissioonid üle kogu maailma. Samuti on ei aja ükski riik oma välisajju enne, kui tehtavad sammud pole kooskõlastatud Euroopa Liiduga. Nii ongi teiste koostöölepete kõrval loodud EL ühine välis- ja julgeolekupoliitika. Liikmesriigid on selle tarbeks pidanud loovutama aina enam oma suveräniteeti Euroopa ühisinstitutsioonidele (Lawrence 2007).

Läänemaailmas on tähtis lahendada välispoliitilisi küsimusi konfliktivabalt ning „paberil“. Kuigi sõda Euroopas on jäänud minevikku, siis ülejäänud maailmas on tõhusa välispoliitika teostamiseks väga tähtis relvajõu suurus ning füüsilise rakendamise vahendid. Ehtne näide on eelnevalt mainitud Venemaa, kus sõjaväe tugevus on vastavuses riigi tähtsusega maailmapoliitikas ning edukad militaarmissioonid on inimeste jaoks tõestuseks, et riik liigub õiges suunas. Seetõttu ongi ELi jaoks tähtsam kui varem üksmeelne tegutsemine kaitsepoliitilises aspektis.

Euroopa ühine armee on hea idee, sest Euroopa Liidul on ühised ohud ning kuna riigid on omavahel juba majanduslikult lõimunud, siis on ka sõjalisi kulusi lihtsam jagada. Oht, et idast tuleb uus rünnak on piisav, et töötada ühise julgeoleku suunas. Nagu eelnevalt mainitud, siis võimalus, et Euroopa siseselt sõda tekib, on täna peaaegu et välistatud.

Ühise armee loomine on olnud Euroopa Liidus teemaks juba Euroopa Liidu eelkäija, Euroopa Sõe- ja Terasühenduse, loomisest 1952. aastal. Liikmesriikide jaoks tähendab aga ühine armee enda riigi kaitsepoliitika muutmist ning suuremat allumist erinevatele institutsioonidele, kes koordineeriks nüüd juba kogu Euroopa julgeolekupoliitikat. Just see ongi olnud suurimaks probleemiks poliitika edasi arenemisel. Kuna EL on pidevalt laienemas,

tähendab see liikmesriikidele suuremat paberimajandust ja poliitikat ühise armee loomise nimel ning kõik ei ole sellega nõus. Balti riikide liitumisel ELiga tõstatati Euroopas küsimus kuidas kaitsta piiri Balti riikide ja Venemaa vahel. Uus julgeolekuküsimus tõi liikmesriikidele uued kulutused kaitsepoliitikas ning uue strateegia väljatöötamist. Kui Balti riikide jaoks tähendas see kõik kindlustatud julgeolekut, siis osade liikmesriikide jaoks oli see lihtsalt lisaväljaminek, millest neile otseselt kasu ei tule.

Unustada ei tohi ka Kesk-Euroopa riikide huvisid. Poola, Ungari, Tšehhi ja Slovakkia on avaldanud soovi ühiskaitse loomise vastu. 12. märtsil 2014. aastal sõlmisid nelja riigi kaitseministrid omavahel uuendatud leppe kaitsekoostöö suurendamise vastu (Visegrad Group, 2014). Ajalugu on neile õpetanud, et Venemaa agressiooni vastu peab töötama ühiselt. Rahvusvahelises Visegradi fondis on ka hakatud töötama ühise raketikilbi paigaldamise vastu Poola. Siiaamaani on see jäänud läbirääkimiste taha, kuna NATO ei ole suutnud Venemaaga sõlmida pikemaajalist kokkulepet kilbi paigutamise kohta ilma, et ei ohusta Euroopa Liidu liikmesriike (Malfliet 2013, 133).

Euroopa ja USA suhtumine jõu kasutamise kohta on peale külma sõda aga liikunud erinevas suunas. Euroopas tahetakse igat pidi vältida tugeva jõu kasutamist välispoliitikas, kuid ameeriklased on samal ajal aina rohkem pooldamas oma relvajõudude kasutamist välisülesannete täitmisel (Lawrence 2007). Näiteks tungis USA koos liitlasvägedega 2003. aasta 20. märtsil Iraaki. Kolme nädalaga kukutati Iraagi valitsus ja saadeti laiali sõjavägi. Iraagi naftatööstus võeti kiirelt USA kontrolli alla ning riigis hakati arendama demokraatiat. USA hoiatas Iraaki ainult korra ning kui Euroopa oleks antud olukorras piirdunud sanktsioonidega ja üritanud lahendada probleemi läbirääkimistega, siis USAle piisas ainult ühe ultimaatumi esitamisest. Järgmine hetk olid USA väed juba Iraagi pinnal.

Julgeoleku edendamist Euroopas aitab kõige paremini riikide omavaheline suhtlemine. Sellest on ka tekkinud lai partnerlussuhete võrk, mis hõlmab riike ja organisatsioone kogu maailmast. Partnerlussuhted on loodud nii riikidega, kes jagavad NATOga ühiseid julgeolekuhuvisid ja väärtusi. NATO partnerlussuhete parandamiseks on loodud Euro-Atlandi Partnerlusnõukogu, mille sees on välja töötatud erinevaid programme, sealhulgas programm „Partnerlus rahu nimel“, Vahemere Dialog, Istanbuli Initsiatiiv ning samuti kahepoolsed partnerlussuhted nagu NATO Vene Nõukogu, NATO–Ukraina Komisjon ja NATO–Grusia Komisjon. Üks tähtsamaid partnerlusi on NATO suhted Euroopa Liiduga, sest NATOl ja ELil on koguni 21 ühist liikmesriiki.

Euroopa Liit ja NATO teevad eelkõige koostööd, et ennetada Euroopas tekkivaid relvastatud konflikte. Kahe organisatsiooni vahel on „Berliini Pluss“ kokkulepe, mis sõlmiti 2003. aastal ja mis võimaldab ELil teatud juhtudel juurdepääsu NATO kollektiivsetele vahenditele ning võimetele ELi juhitud operatsioonides kasutamiseks. NATO võimaldab kasutada vahendeid, mida ta ise hetkel ei vaja ja mida saab vajadusel kiiresti tagasi kutsuda.

Samuti peab NATO koostööd ELiga ainulaadseks ja oluliseks, sest see toetab Euro-Atlandi piirkonna üldist julgeolekut. Suureks plussiks on 21 ühist liikmesriiki, sest nii saab kasutada kummagi organisatsiooni oskuseid ja vahendeid. Tihe partnerlus on viljakas ja kasulik nii operatiivses kui ka rahalises mõttes. Sellest tulenevalt on võimalik jagada kaitsekulutuste rahastamiskoormat õiglasemalt, tänu millele saab madalama hinna eest parema julgeoleku ja tõhusama kaitse, mis on kasulik liikmesriikide valitsustele ja maksumaksjatele.

NATO rakendamine aga demokraatlike väärtuste kaitsjana pole alati olnud liiga hea mõte, sest tegemist on eelkõige sõjalise organisatsiooniga. Ühiste demokraatlike väärtuste kaitsmise on reeglina hakkama saanud Euroopa Liit. Euroopa Liit on oma edukate lõpetatud ning käimasolevate missioonidega tõestanud, et kriiside ohjeldamine väljapool Euroopat tuleb neil hästi välja.

Üldiselt võib öelda, et ei ole olemas Euroopa Liidu kaitsepoliitikat ilma NATOta ning ei ole kriiside vaigistamiseks vajalikke sõjalisi operatsioone ilma Euroopa Liiduta.

2. EUROOPA KOOSTÖÖ JA ÜHINE KAITSE VENEMAA-UKRAINA KONFLIKTI NÄITEL

2.1. Euromaidan Ukrainas ja Venemaa sekkumine

2013. aasta novembris katkestas Ukraina president Viktor Janukovitš kõnelused Euroopa Liiduga. Kõneluste eesmärgiks oli Ukraina liitumine Euroopa Liiduga. Selle tulemuseks oli Euromaidan – Euroopa Liidu pooldajate ning selle vastaste vägivaldsed kokkupõrked Kiievis.

16. jaanuaril 2013 surus Ukraina Parlament läbi uue seaduse, millega keelati igasugused avalikud kogunemised ja valitsusevastased protestiaktsioonid Kiievi tänavatel. See mõjus hoopis vastupidiselt ning muutis politsei ja rahva kokkupõrked veristeks lahinguteks. Seaduse tulemuseks oli ka Lääne-Ukraina regionaalsete valitsusasutuste hõivamine rahva poolt. 28. jaanuaril astus ametist tagasi peaminister Mykola Azarov ning parlament tühistas protestiaktsioonidevastase seaduse. Kõik kinni peetud „mässulised“ vabanesid vangistusest, kuid valitsus ei andnud endiselt järele ning hoolimata opositsiooni survest kaldus pigem Venemaa poole, keeldudes jätkama läbirääkimisi Euroopa Liiduga (BBC 2015).

Veebruaris muutusid valitsusvastased protestiaktsioonid aina verisemaks ning Kiievi peaväljakul avasid tundmatud snaibrid ukrainlaste poole tule. Hukkus mitmeid inimesi ning rahvas nõudis president Janukovitši tagasiastumist. 22. veebruaril kadus Janukovitš Ukrainast teadmata suunas ning Ukraina rahvas haaras kontrolli hoonete üle, mis olid ennist president Janukovitši valduses. Parlament teatas, et mais toimuvad uued valimised ning Janukovitš ei ole enam võimul (BBC 2015).

Veebruari lõpus ilmusid aga märgistamata, kuid vene keelt kõnelevad sõjaväelased Krimmi territooriumile ning asusid hõivama lennujaamasid, sõjaväebaase ning strateegilisi asukohti.

26. veebruari keskpäeval andis Putin välja õppehäire, mis puudutas umbes 150 000 meest. Järgmise päeva, 27. veebruari hommikul kell 4 teatas Putin uuesti, et on andnud käsu korraldada Mustal merel kriisiõppused. Mustale merele viidi 36 sõjalaeva ja 7000 sõjaväelast, kelle seas olid Vene kiirreageerimisjõud, õhudessantväe üksused, merejalaväed ja sõjaväeluure eriüksuse liikmed. Juba esimese tunni jooksul tungisid aga umbes 30–50 Vene eriüksuslast Krimmi Autonoomse Vabariigi parlamendi ja valitsuse hoonesse, võttes need oma kontrolli alla. Esimesel märtsil teatas lõpuks Putin ka ametlikult, et asub paigutama vägesid Ida-Ukrainasse, et kaitsta venelaste vähemust Krimmis (Hurt 2014). 48 tunni möödudes oli Krimmi toodud juba 2200 Vene sõjaväelast (Männik 2014), kes hoidsid silma peal Ukraina valitsusasutustel ning Ukraina sõjaväejõududel. Sammhaaval hakati hõivama ka sõjabaase ja sõjalaevu.

Märtsi keskpaigas teatas Ukraina kaitseministeerium, et riigi idapiiri lähedusse on toodud ligi 60 000 Vene sõjaväelast ning nende täielikku lahinguvalmidust on oodata märtsi lõpuks. Ukraina juhtkonna hirmutamiseks ja oma jõu näitamiseks korraldasid Vene väed piiri ääres korduvalt erinevate väeliikide õppusi ning vägesid nihutati piirile aina lähemale. Alles 19.–22. mail otsustas president Putin anda vägedele käsu naasta alalistesse paiknemiskohtadesse ning esimesed rongid vägedega hakkasid piirist eemale liikuma (Männik 2014).

Venemaa teadis, et ei vaja nii suurt hulka mehi Ukraina piiri äärde, kui Krimmi poolsaar oli sisuliselt juba nende käes. Venemaal oli vaja näidata nii Ukrainale kui ka ülejäänud maailmale milliseks mobilisatsiooniks on nad suutelised kõigest nädalaga. Veel enam toimisid Vene õppused idapiiril ideaalselt, et röövida Ukraina ja kogu maailma täielik tähelepanu Krimmis toimuvalt.

Samuti ei ole olnud kuulda otsest Ukraina relvajõudude reaktsiooni Vene eriväelaste ilmumise kohta Krimmi Ülemraadasse ja valitsushoonetesse. Kui meediast ja avalikest aruannetest jäi mulje, et väeosad ja laevad jäeti sadamatesse ja väeosadesse ning anti vabatahtlikult üle, siis tegelikkuses olid kõik aktiivsed olnud üksused lahinguvalmis. Otsus astuda samm tagasi ning mitte alustada sõjategevust tuli hiljem Kiievist, kus soovitati „mitte alluda provokatsioonidele“ (Männik 2014).

Krimmi poolsaare elanikkonnast 58 protsenti on venelased ning Venemaa Musta mere laevastik asub seal samas, nii et polnud ka imelik, et peale Vene eriüksuste kukutusrännakuid asusid separatistid kiirelt organiseeruma. Ukraina relvajõud olid pidevalt alafinantseeritud.

Näiteks oli Ukraina relvajõududel neli korda väiksem isikkoosseis, kaks korda vähem tanke ja kuus korda vähem lennukeid kui Vene relvajõududel. President Janukovitši ajal ei tähtsustatud Venemaalt lähtuvaid ohte ning see kõik tegi Venemaale Ida-Ukrainas tegutsemise veel lihtsamaks (Männik 2014).

Ukraina lõhestamine jätkus stabiilselt ning juba 7. aprillil kuulutati mässuliste poolt välja Donetskis Rahvavabariik ja 11. aprillil deklareeriti Luganski Rahvavabariigi suveräänsus. Ukraina siseminister teatas, et Donetskis ja Luganski oblastis ei täitnud oma kohust ja läks separatistide poole üle ligi 17 000 miilitsat (Männik 2014).

Donetskis, Luganskis ja Krimmi poolsaarel elavad inimesed said õiguse taotleda omale Vene kodakondsust ning käibelevõeti Vene rubla. Riigimeedia Ida-Ukrainas muutus üleöö Ukraina asemele Venemaa propagandale orienteeruvaks ning raadiost ja televisioonist tuli venekeelset propagandat. Samuti seoti mitmed riigiasutused Venemaa asutustega.

Mida õppis maailm sellest sündmusest? Nimelt näitas Venemaa, et 20 tunni jooksul pärast käsu andmist õppuste alustamiseks Mustal merel suutsid Vene üksused hõivata kolm olulist objekti umbes 150 eriväelasega. 40 tundi pärast Putini käsku oli aga kohale toimetatud juba 2200 Vene eriüksuslast ja õhuhundantväelast (Hurt 2014). Ukraina ja kogu ülejäänud maailm oli pandud valiku ette – alluda Venemaa vägede soovile annekteerida Krimm või astuda verisesse konflikti.

2.2. Euroopa Liidu reaktsioon Vene agressioonile

6. märtsil 2014 aastal mõistis Euroopa Ülemkogu Ukraina suveräänsuse ja territoriaalse terviklikkuse provotseerimata rikkumise Venemaa Föderatsiooni poolt karmilt hukka. 21. märtsil toimunud Euroopa Ülemkogu kohtumisel rõhutati, et Euroopa Liit ei tunnusta Krimmi ja Sevastopoli ebaseadusliku annekteerimist Venemaa poolt. Euroopa Liit otsustas Krimmi ja Sevastopoli ebaseaduslikku annekteerimise mittetunnustamispoliitika raames kehtestada piiravaid meetmeid ja sanktsioone Venemaa vastu (Välisministeerium 2015).

Esimesed sanktsioonid Venemaa vastu määratigi juba märtsis. 17. märtsil keelati Vene ja Krimmi ametnikel siseneda USAsse, ELi ja Kanadasse. EL peatas igasugused läbirääkimised Venemaaga sõjalistes küsimustes, kosmose ja investeeringute kohta ning viisaga seotud temadel (BNS 2014).

28. aprillil teatas USA, et keelab äriliste tehingute tegemise oma territooriumil seitsmel Venemaa ametnikul ja seitsmeteistkümnel Vene firmal. Samal päeval rakendas ka EL reisikeelud veel viieteistkümmele inimesele. Peale esimeste sanktsioonide määramist ei teadvustanud Venemaa endiselt, et oleks midagi valesti teinud ning õigustas igati oma tegusid Ida-Ukrainas. Vahepeal on erinevatele isikutele ja firmadele määratud veel keelde ning takistusi seoses reisimise ja äri ajamisega Euroopas, Ameerika Ühendriikides ja Kanadas (AFP/BNS 2014).

Viimased sanktsioonid seoses Ukraina kriisiga määrati Euroopa Liidu poolt septembris. Sanktsioonid olid suunatud suurte naftafirmade, sõjatööstusettevõtete ja riiklike pankade vastu, millel takistati ligipääs Euroopa finantsturgudele. Musta nimekirja lisati ka 24 isikut, kellele kehtestati reisikeeld ja kelle varad külmutati. Sanktsioonid jõustusid pärast avaldamist Euroopa Liidu ametlikus teatajas. Eraldi puudutasid sanktsioonid naftafirmasid Rosneft, Transneft ja Gazpromneft. Samuti on piirangud kehtestatud United Aircraft Corporationile, mis toodab muu hulgas MiG ja Suhhoi hävitajaid, tankitootjale Uralvagonzavod ning riiklikule lennundusalasele holdingfirmale ja helikopteritootjale Oboronpromile (Lidington 2014).

Septembris 2014 määrati USA ja Euroopa Liidu poolt ka täiendavad sanktsioonid Vene pankadele. Uued sanktsioonid pingestasid kuue Vene panga olukorda. Nende hulka kuulub Sherbank, mis on tulude järgi Venemaa suurim pank (Delfi 2014).

Diplomaatiliste sanktsioonidena arvati Venemaa välja G8 kohtumisest Sotšis ning selle asemel peeti G7 kohtumine Brüsselis. (BBC/PM 2014) EL riigid toetasid täielikult läbirääkimiste peatamist seoses Venemaa liitumisega OECD ja Rahvusvahelise Energiaagentuuriga. Samuti tühistati ELi ja Venemaa kohtumine ning ELi riigid otsustasid mitte enam pidada kahepoolseid viisaläbirääkimisi Venemaaga. (Postimees 2014). Lisaks peatati uue kokkuleppeläbirääkimised Venemaa ja ELi vahel. Projektid, mille ideeks olid tsiviilelanikkonna ja igapäevase piiriületusega tegelemine, jäid siiski veel päevakorda.

Euroopa Ülemkogu president Donald Tuski arvates üritab Vene president Vladimir Putin Euroopa ühtsusesse kiilu lüüa. Ka Ukraina kriisi lahendamiseks ühise strateegia välja töötamine ei sujunud kergesti, kuna kõik 28 liikmesriiki pole kriisi peamise põhjuse, Venemaa, suhtes kaugeltki ühel meelel. Balti riigid ja Poola on nõudnud, et Venemaa agressiooni vastu rakendataks otsustavaid meetmeid. Saksamaa ja Prantsusmaa näiteks on sellega olnud ettevaatlikumad, et hoida avatuna riikidevahelised suhtluskanalid. Senimaani

ongi Euroopa Liit üksmeelselt Venemaale sanktsioonide kehtestamist toetanud, aga viimasel ajal on ühtsus Ungari ja Küprose koha pealt hakanud rebenema, kuna Putin on mõlemale riigile pakkunud vastastikku kasulikke kokkuleppeid (Tusk 2015).

2015. aasta veebruaris külastas Putin ka Budapesti, püüdes näidata maailmale, et hoolimata pingetest lääneriikidega Ukraina tõttu on tal Euroopas veel sõpru. Ukraina peaminister Viktor Orban soovib Putini Venemaalt saada soodsat hinda Vene gaasile ning kinnitust, et Moskva laenab Budapestile 10 miljardit eurot riigi tuumareaktori renoveerimiseks. Putini jaoks oli aga tähtis maailmale näidata, et tal on veel Euroopas liitlane, kes on Euroopa Liidu ja NATO liige ja et ELi ühtsus ei olegi nii suur. Ungari on seni küll toetanud ELi sanktsioone Venemaale, kuid on valjuhäälselt kurtnud nende negatiivset mõju (AFP/AP/BNS 2015).

Siinkohal nõustun Euroopa Ülemkogu eesistuja Donald Tuskiga. Mitmed kahtlased kohtumised Ida-Euroopa riigipeadega ning vastastikustele kasulikke kokkulepete sõlmimine Ungari ja Küprosega ainult tõestavad fakti, et Venemaa külvab kasu EL sisemistest konfliktidest. Tülid Euroopa Liidus on hea koht, kus teha EL vastast propagandat Vene meedias ning näidata Vene kodanikele, et neile pole vaja saada osta lääne keerulistest suhetest. Iga lahkarvamus Euroopas teeb keerulisemaks ühiste poliitivate välja töötamise protsesse ning mida aeglasemalt me viime lõpule kaitsepoliitilised muutused, seda rohkem üritab president Putin Euroopa riikide vahele kiilu lüüa.

Euroopa Liidu vastus kogu kriisile jäi analüütikute silmis liiga nõrgaks (Smith 2014). Liikmesriigid ei jõudnud kokkuleppele selles, mis on kõige tähtsam aspekt Euroopa Liidule, kas kaubandussidemed, inimõiguste edendamine või turvalisus EL ida piiridel. Sellest tulenevalt ei suudetud ka kiirelt areneva konflikti ajal piisavalt adekvaatselt reageerida oma huvide kaitsmise üle. Ukraina konflikt tõestas, et kuigi Euroopa Liidul oli huvi astuda partnerlussuhetesse Ukrainaga, siis olukorra ohtlikuks muutumisel oli Euroopa Liidu vastus liiga nõrk ja ebaefektiivne. Euroopa Liit ei oska reageerida olukordades, kus reaalne oht võib ähvardada ka teda ennast (Smith 2014).

2.3. Euroopa ja hübriidsõda

Tundub, et 21. sajandil ei kavandata alustata enam sõdasid vägivallaga, vaid üritatakse läbi viia hoopiski erinevaid psühholoogilisi ja salajasi operatsioone, et „lõhkuda“ sihtmärgiks olev riik varem kui sõjavägi sinna sisse tungib.

Hübriidsõda on ühe konfliktipoole oskus ja võime kasutada kõrgetehnoloogilist relvastust ja varustust, et saavutada võit või vähemalt *status quo* teise osapoole ehk riigi suhtes (Karus 2014).

Ukraina näitel saab demonstreerida mitmeid hübriidsõja aspekte. Venemaa hakkas sammhaaval õõnestama Ukrainat seest poolt. Esiteks süüdistas Vene massimeedia Ukrainat venelaste ahistamises Krimmis ja üleüldse kogu riigis. Vene propagandamasin tembeldas Ukraina rahva fašistideks ning andis kogu maailmale teada, et uus valitsus, mis loodi peale president Janukovitši kukutamist, on ebalegitiimne. Veel enam rõhutati, et Krimm ning Ida-Ukraina kuuluvad ajalooliselt Venemaale ja Vene Föderatsioon võttis lihtsalt tagasi oma territooriumi. Samal ajal lubas meedia Krimmi elanikkonnale paremat elu ning erinevaid hüvesid (Laaneots 2015). Kuid see oli alles algus.

Vene Föderatsioon ei kuulutanud sõda, vaid tungis oma rahuaja vägedega päise päeva ajal Krimmi. Salaja Krimmi toodud sõjaväeluure salkadega võeti üle Krimmi parlament ja valitsus. Järgmisena ilmus Krimmi tänavatele uusimates eraldusmärkideta välisvormides modernse relvastuse ja autodega märgistamata sõdurid, kes alustasid Ukraina sõjaväe linnakute ja baaside blokeerimist ning kes nõudsid Ukraina sõduritelt relvade loovutamist. Märgistamata sõdurid hakkasid ka kohalike separatistidega moodustama omakaitse salkasid. Separatistide hulka kuulus ka palju tsiviilisikuid, kes olid kõik varustatud Vene armee poolt. Nendest said omakorda Krimmi poolsaare omakaitseväelased (Laaneots 2015). Kui Ukraina väed hakkasid mingi hetk taaskord edu saavutama, toetati separatistlikke vägesid idapiirilt kaugtule-vahenditega (Karus 2014).

Aspekt, mida Ukraina konfliktis nii palju näha ei olnud, kuid mis on 21. sajandi üks ohtlikumaid hübriidsõja osi, on kübersõda. Kübersõda on arvutite ja interneti kasutamine relvadena ning küberrünnakute eesmärgiks on erinevate süsteemide rikkesse ajamine. Küberrünnakuid saab kasutada leebete probleemide tekitamiseks, nagu näiteks internetilehekülgede rikkumiseks ja ligipääsmatuks muutes. Samuti võib küberrünnakutega

tekitada tohutut kahju häirides tuumajaamade tööd või tungides sisse riigiportaalidesse ja varastades riigisaladusi.

Siiski tuleb tõdeda, et Ukraina vastu kasutatud hübriidsõda oli justkui eelnevalt disainitud endise NSV Liidu vabariikide vaimu murdmiseks (Laaneots 2015) ning Baltikum peaks olema eriti valmis selle vastu võitlemiseks. Meil on Ukrainaga palju sarnasusi – pikk ühispiir Venemaaga, Vene elanikkond ja nn endised Venemaa territooriumid, kui Nõukogude Liidu alasid nii nimetada saab.

2015. aasta jaanuaris esitasid tollased Eesti, Leedu, Taani ja Suurbritannia välispoliitika kõrged esindajad Euroopa Liidule ühiskirja, kus sooviti ühiselt töötada välja tegevuskava Vene propaganda vastuseismiseks. Töödokumendis märgiti ära, et Venemaa propagandamasin on viimastel aastatel märkimisväärselt tugevamaks muutunud ning meedias toimub pidev väärinfo levitamine. Vene propaganda eesmärgiks on siseriikliku ja välismaalt saadava toetuse kogumine, et saavutada erinevaid poliitilisi ja sõjalisi eesmärke, mis on Venemaale kasulikud. Valeinfo ja propaganda levitamine käib läbi nii riigi kontrollitud televisiooni, ajakirjanduse kui ka interneti (Einmann 2015).

Nelja riigi välisministri allkirjastatud kirja tähtsaim osa oli järgmine: „Selle tegevuse (propaganda - toim.) eesmärk on diskrediteerida Euroopa narratiive, murendada toetust legitiimsete valitsuste vastu, demoraliseerida kohalikku elanikkonda, eksitada Lääne poliitikakujundajaid ja naeruvääristada vaba, sõltumatu ja pluralistliku meedia kontseptsiooni. Kampaania levitab sõnumit, et Venemaa on Lääne vandenõu ohver ja lääneriikide eesmärk on suruda Venemaad alla“ (Einmann 2015).

Suurimaks probleemiks, mida välisministrid kartsid, oli see, et läbi intensiivse propaganda lõhestab Venemaa Euroopa Liidu riikide elanikkonda ning proovib lüüa kiilu EL idapoolsemates riikides elavate venelaste ning kohalike inimeste vahel. Et selle vastu võidelda, peaks Euroopa Liit tõstma oma vastupanuvõimet väärinfo ja propaganda suhtes (Einmann 2015).

Välisministrid pakkusid välja rea ettepanekuid, et võidelda Vene propaganda vastu. Esiteks sooviti, et Euroopa Liidu kõige kõrgemal tasemel alustataks diskussiooni teemal mida võtta ette Vene lauspropagandaga. Teiste soovitude seas tahetakse Euroopa Liidus läbi viia Eurobaromeetri uuringuid, et analüüsida avalikkuse vastupanuvõimet informatsiooniga manipuleerimisele. Veel enam, soovitati luua üle-euroopaline veebileht, kus erinevad poliitikud, eksperdid ja analüütikud saaksid ühiselt analüüsida erinevaid infoga

manipuleerimise juhtumeid. Läbi internetilehe oleks ka infovahetus propaganda vastu võitlemises kiirem ning liikmesriikide vaheline koostöö kasvaks. Ministrid pidasid oluliseks seda, et inimesed, kes kasutavad oma peamise infoallikana Venemaa riiklikult kontrollitud meediat, saaksid meediakanalitest usaldusväärset infot. Selle jaoks ongi vaja Euroopa Liidu abi, et hoida meedial silm peal. Kindlasti hakata aktiivselt töötama selle nimel, et ELi liikmesriigid ja erinevad Euroopa meediaorganisatsioonid oleksid infoga manipuleerimise ohtudest teadlikud (Einmann 2015).

2.4. Venemaa ja Balti riigid

2015. aasta veebruaris teatas Läti kaitseminister Raimonds Vejonis, et Ukrainas tekkinud olukord nõuab Euroopa julgeolekustrateegia ülevaatamist, kuna olukord Euroopa idapiiril on strateegia väljatöötamise ajast saadik muutunud. Kaitseministri arvates peaksid Euroopa riigid parandama reageerimisvõimekust erinevates olukordades ning looma uued protseduurireeglid, mis võimaldaksid hakkama saada hübriidsõjaga. Euroopa Liit peaks olema valmis kaitsema oma piire, kui mõne piiririigi lähedale peaks ilmuma võõrast sõjatehnikat, mis võtab sihikule EL liikmesriigi (Vejonis 2015).

Hetkel võib öelda, et Balti riigid ei oma ühtegi õiget sõjalennukit ega tanki. Ometigi elab Baltikumis rohkem inimesi kui Soomes ning Soomel on ca 200-300 päris tanki ning enam kui 100 püüdlennukit-hävitajat. Vaadates Baltikumi positsiooni ja ajalugu, oleks loogiline kui me omaksime kolme peale vähemalt pooltki nii palju lennukeid ja tanke, kui Soome (Estam 2015).

Tõesõna ei ole hoolimata julgeolekuohust Balti riikidele viimastel aastatel paremuse poole liikunud. Küll oleme hakanud tegema edusaame, et täiendavaid NATO vägesid oma riikides majutada ja hoida. Siiski pole me teinud lisakulutusi, et muuta paremaks oma kaitseväge.

Peale Ukraina konflikti tõusis eriti ida-Euroopas õhku küsimus, kas Venemaa jätkab sama agressiivselt piiride kompamist ning veel enam, kas sama strateegiat kasutatakse ka pärast Putinit. Moskva pidev piiride ületamine on aga hea võimalus Eestile, et hakata üheti liitlastega finantseerima oma kaitsevõimet ning muutma seda tugevamaks. Peale Minsk-2 rahuleppe sõlmimist Euroopa ja Venemaa vahel avaldas Saksamaa liidukantsler Angela Merkel, et ei soovi enam USA vägesid Saksamaa piiridele. See olekski heaks võimaluseks

Baltikumile läbirääkimiste alustamiseks, et paigutada USA väed vähemalt osaliselt kohtadesse, kus neid rohkem vaja läheb (Estam 2015).

Veel enam peaksid Balti riigid kasutama hetke olukorda ära ning jätkama läbirääkimisi nii Washingtoni kui ka NATOga, et suurendada NATO vägede kohalolekut selles osas Euroopas, mis on realselt ohus. Eesmärgiks peab olema saada NATO lahingüksused meie territooriumitele alalisel alusel, nagu nad koguaeg Saksamaal olnud on (Estam 2015).

Teisest käest on pakutud ka erinevaid põhjuseid selle kohta, et oht Eesti okupeerimisest Venemaa poolt ei olegi nii tõsine ja vaid osa hübriidsõjast. Näiteks arvab Eesti Ajalehtede Liidu tegevjuht Mart Raudsaar, et kokku on koguni neli põhjust, miks vältida Baltikumi okupeerimise juttu.

Esiteks ei ole marginaalsele või vaenulikule seltskonnale mõtet tribüüni pakkuda. See tähendab seda, et poliitikud ja Vene ajakirjanikud, kes tulevad välja ähvardustega Balti riikide suunas ei peaks tõsiselt võtma, kuna Venemaa keskvoim on juba aastaid selliseid tegelasi kasutanud oma oponentide heidutamiseks. Samal ajal on Vene võimud avalikes väljaütlemises jäänud alati vaoshoitumaks (Raudsaar 2015).

Teiseks arvab Raudsaar, et Baltimaade ründamise jutud on provokatsioon, mille eesmärk on külvata paanikat. Balti riike on selle teemaga lihtne hirmutada, kuna minevikus on Venemaa meid rünnanud ja okupeerinud. Venemaa toimingud Krimmis on meile justkui meeldetuletus minevikus toimunud ning me peame tegema endast kõik sõltuva, et vältida sarnaste sündmuste kordumist. Kuigi Venemaal on omad geopoliitilised huvid, on ka sellisel suurriigil raskusi sõja pidamiseks mitmel rindel. Seoses ELi majanduslike sanktsioonidega ja üleüldiselt raske ajaga, on Venemaa majandus alla käimas. Seetõttu arvab ka NATO Euroopa vägede ülemjuhataja kindral Breedlove, et Venemaa on alles viie aasta pärast suuteline sõdima mitmel rindel korraga, kuna siis on nende majandus paremuse poole liikunud. Paanikakülvamise üks põhilisi eesmärke infosõjas on oma ohverriikide ebakindlaks muutmine, sest niipidi on lihtsam avaliku arvamust manipuleerida (Raudsaar 2015).

Kolmandana jäävad Raudsaare arvamuse järgi Baltimaad ajalooliste põhjuste tõttu Venemaa otsesest mõjusfäärist väljaspoole. Putin on mitmeid kordi öelnud, et Nõukogude Liidu lagunemine on 20. sajandi suurim geopoliitiline katastroof. Moskva ei osanud arvatagi, et NSVL lagunemisega iseseisvuvad kõik NSVL endised liiduvabariigid hoolimata sellest, kas riigid ise seda soovisid või mitte, kuna vaakum olukorda riikides kasutasid tihti ära

kohalikud võimumehed. Sellega, et Baltimaad soovivad iseseisvuda oldi lepitud juba 80ndate lõpus. Märk sellest, et me tõepoolest oleme ajalooliselt juba mõjusfäärist väljas näitab see, et peale iseseisvumist ei takistanud Venemaa Baltimaade Läände integreerumist sõjaliselt, mida ta aga on teinud Moldovas, Gruusias ja Ukrainas ning mis on toimumas hetkel Aserbaidžaanis. Kaubasadamate rajamine tähendab ka seda, et Baltimaadel pole Venemaa jaoks enam nii suurt sõjalis-majanduslikku tähtsust, kui oli enne Teist maailmasõda (Raudsaar 2015).

Viimasena väidab Raudsaar, et Venemaa ei soovi sõda NATO vägedega ning hoolimata ähvardustest on sõda mõlemapoolselt üritatud vältida ka minevikus, seda näiteks Berliini kriisi näitel. Liitlased toimetasid ümberpiiratud Lääne-Berliini õhuteel tuhandeid tonne kaupu, kuid sõda jäi tulemata. Pidev Baltimaade nõrkusest kõnelemine ning NATO kollektiivkaitse kahtluse alla seadmine Venemaa poolt mõjub hästi, sest mingi „vea“ pidev kordamine paneb rattad liikuma ning viib lõpuks olukorra lahendamiseni. Eesti peaks rohkem niisiis panustama iseseisvasse kaitsevõimesse ja tegema lisakoostööd liitlastega (Raudsaar 2015).

2.5. Eesti ja Venemaa vastasseis

Eestis on endiselt ajateenistusest osa võtmine noortele meestele kohustuslik. Ajateenistuse eesmärk on välja õpetada Eesti kaitseks vajalikud reservüksused ja luua eeldused elukutseliste kaitseväelaste teenistusse võtmiseks. Kui ajateenistus on läbi, jätkatakse riigikaitsekohustuste täitmist reservväelasena oma üksuse koosseisus, Kaitseliidus või elukutselise sõjaväelasena (Eesti Kaitsevägi 2015).

Eestis toimib ajateenistus korraldatud regulaarselt korduva väljaõppetsükliks, mille lõppedes valmib järjekordne arv reservüksusi. Täna on ajateenistusele tuginev mobiliseeritav reservvägi ametlikult Eesti sõjalise riigikaitse peamine samm. Rahuaja põhiliseks ülesandeks ongi riigi sõjaliseks kaitseks valmistumine reservüksuste ettevalmistamise ja vajadusel formeerimise kaudu. Tulenevalt eesmärgist viia väljaõppetsükli lõpus läbi pataljonitaseme õppus aastakäigu ajateenijatega asub lõviosa kutsealustest ajateenistusse juulis ning oktoobris (Hurt 2014).

Viimastel aastatel on Vene Föderatsioon jõuliselt näidanud oma sõjalist võimekust. Venemaa on avalikult väljendanud taht kasutada sõjalist jõudu ja Krimmi annekteerimisega

näidati ka, et oma relvajõudusid suudetakse kiiresti ja meie liitlastele märkamatult koondada. Kui Eestiga juhtuks sama, mis Krimmis, siis ei oleks meie kaitseväel aega reservüksusi mobiliseerida. Kui juhtuks sama, mis Ukrainas ja Vene eriuksuslased hõivaksid kiirelt meile strateegilise tähtsusega objektid, siis ei ole enam mõtet neile vastu paisata väljaõpetamata ajateenijaid. Kui analüüsida 2014. aasta ajateenistusse asumise tähtaegasid ja ajateenijate arvu, siis järeldub, et üksnes aasta esimese viie kuu jooksul on kaitseväes märkimisväärne hulk ajateenijaid, kes on suutelised tegutsema vähemalt rühma tasemel. Juunist kuni detsembrini on ajateenistusest Eestit kaitsma võtta vaid 150-450 ajateenijat, kellel on vastav väljaõpe läbitud (Hurt 2014).

Üks põhilisi põhjused, miks oleme NATO liikmed on just nimelt liitlasvägede saatmine Eestisse sõjalise rünnaku eel või ajal. Kaitseminister Urmas Reinsalu soovis 2014 aasta märtsis ja ka sai NATOlt täiendavaid lennukuid Baltikumi taevas turvamiseks. Lisaks soovis Reinsalu USA armee täiendavat kohalolu Eestis. Reformierakond - Kaja Kallase suu läbi - rõhutas 2014 aasta kevadel, et Rail Balticu kõrval on vajadus ka paremini ühendada Eesti ja Soome elektri- ning gaasivõrgud (Crandall 2014).

Allianssi kuulumise peamine väärtus seisneb sõjalises heidutuses ehk siis kui oleme NATO liikmed, peaks see sundima võimalikke vastaseid loobuma igasugusest sõjalisest agressioonist. Kui peaks juhtuma just täpselt samasugune salajaste eriuksuste hiiliv sissetung nagu Ukrainas, siis oleks Eestile suuremaks toeks liitlaste üksused, mis Eestis või mõnes teises Balti riigis juba viibivad. Samuti on NATO õhuturbemissioonist olulisemaks kujunenud Eestis õppustel või alaliselt siin viibivad maaväeüksused (Hurt 2014).

NATO endine peasekretär Anders Fogh Rasmussen ütles 2015. aasta veebruaris, et Venemaa presidendil on ohtlikud ambitsioonid mis võivad ulatuda Ukrainast kaugemale ning tema eesmärk on katsetada lääne otsustavust Balti riikides. Rasmusseni arvates soovib Putin taastada Venemaa endise positsiooni suurvõimuna ning selle jaoks proovib ta sekkuda Balti riikides, et panna proovi NATO artikkel viis ja saada niimoodi ülevaate, kuidas NATO toimib kui üht nende liitlastest rünnatakse. Rasmussen kutsus NATO-t üles moodustama püsivalt kõrges valmisolekus olevad mitmest tuhandest mehest koosnevad kiirreageerimisjõud, mis oleksid valmis tegutsema 48-72 tunni jooksul, kuigi see on väga kallis ja ainult vähesed suudavad seda teha (Kanter, Higgins 2015).

Anders Fogh Rasmusseni sõnul on Euroopa Liit alates finantskriisi algusest liiga palju sõjalisi kulutsi kärpinud ning Euroopa Liit ei suuda enam ilma Ameerika abita hakkama

saada. Tema sõnul on meil küll olemas Euroopa Liidu siseselt piisavalt sõdureid, kuid kuna kaitsekulutusi on viimase viie aasta jooksul riigiti kärbitud 20 – 40 protsenti, siis ei suudeta sõdureid õigeaegselt liigutada. Mis muudab olukorra veel keerulisemaks on fakt, et Venemaa on viimase viie aasta jooksul jällegi kaitsekulutusi 80 protsenti suurendanud. (Kanter, Higgins 2015) Agressioon Ukrainas oli nende esimene proovikivi ning samuti äratuskellaks Euroopa Liidule ja veel enam Balti riikidele, keda võib oodata sarnane saatus.

Samas arvab Eestis elav ameeriklane ja riigiteadlane Crandall, et Eesti parimaks kaitseks just Eestis elavad venelased. Minevikus on Putin rünnanud paiku, kus suurem osa elanikest suhtub temasse positiivselt (Gruusia sõda ja Ukrainas toimuv). Mõlema konflikti puhul oli Venemaa valmis ja võimeline sekkuma just selle pärast, et kohalik elanikkond seda aktsepteeris. Siit ka loogika, et vene keelt kõnelevad inimesed Eestis on olulised, kuna parim kaitse Vene ohu vastu on just see, et kohalik venekeelne elanikkond suhtuks Vene invasiooni negatiivselt. Eesti oleks ohus siis, kui vene keelt kõnelevad inimesed Ida-Virumaal nõuaksid autonoomiat või iseseisvust (Crandall 2015).

Vene keelt kõnelev rahvastik nii Gruusias kui ka Ukrainas oli mõjutatud Vene meedia poolt, sest Vene pool oli ja on neis riikides saanud kohalikku elanikkonda kasutada tööriistana suuremate geopoliitiliste eesmärkide saavutamiseks (Crandall 2015).

Putini Venemaa on kasutanud riikide mõjutamiseks ja oma eesmärkide saavutamiseks väga erinevaid võitlusviise ja –meetodeid. Sõjategevus on olnud kombineeritud kõikvõimalike mõjutusvahenditega. Ukrainas oli seda eriti hästi näha, sest üheks kõige olulisemaks Putini relvadeks kogu konflikti jooksul olid just propaganda ja infosõda.

Reservkolonelleitnant Leo Kunnas tõi esile kaks õppetundi Eestile, mida saame võtta teadmiseks Venemaa-Gruusia ja Venemaa-Ukraina sõdadest:

1. Territooriume, mis võivad elanikkonna rahvusliku kuuluvuse tõttu vaidlusalusteks osutada, tuleb hoida iga hinna eest oma käes;
2. Konfliktile reageerimine jääb igal juhul hiljaks, olenemata reageerimise viisist ja kiirusest (Kunnas 2014).

Esimene punkt on Eesti jaoks tähtis just Ida-Virumaa alade tõttu, kus on valdavalt vene keelt kõnelev elanikkond. Just selles piirkonnas on tähtis jälgida Vene-poolset meediat ja seista sealt tuleva propaganda vastu. Samuti on oluline NATO vägede kohalolek Eesti territooriumil. Isegi kui reageerimine on hiline, siis NATO vägede näol Eestis on tegu efektiivse sõjalise heidutusega.

3. VENEMAA VÄLISPOLIITIKA JA EURAASIA LIIT

3.1. Venemaa külma sõja järel

Nõukogude Liidu kokkuvarisemise järel taastati Venemaa 17. sajandi riigipiirid. NSVL lagunemisel said viimaks iseseisvuda väiksed riigid ning endised Varssavi Lepingu maad. Venemaa oli nüüd füüsiliselt eraldatud Euroopa keskmikust. Venemaa ei olnud enam globaalne superjõud, vaid parimal juhul Euraasia suurriik. Paberil omas Venemaa endiselt suurt sõjaväge ja tuumarelvi, kuid pidev majanduslangus ja korrupsioon riigis eemaldas selle tugevuse kiirelt. Võitlus majanduse elavdamise nimel sundis aga Venemaad paika panema ka uut strateegiat välispoliitikas. President Jeltsini sooviks oli taastada koostöölepped võimsa Läänega ning tõsta riigi mõjuvõimu Venemaa vahetus läheduses. Kahte välispoliitilist eesmärki aga ei olnud võimalik täita, kuna Lääs ei olnud nõus toetama Venemaa sekkumist endiste NSVL riikide siseasjadesse ning see tähendas Venemaa ja Lääne koostöö halvenemist, mida on endiselt tunda ka tänapäeval (Hyde-Price 2007, 15).

Konflikt Ukraina ja Venemaa vahel oli justkui Putini katse alustada uut külma sõda. Külma sõda vajas aga Nõukogude Liitu ja sarnast olukorda tahab president Putin ka praegu taastada. NSVL lagunemine oli ka Putini enda sõnade kohaselt 20. sajandi suurim katastroof (Aasaru 2015). Paljude venelaste jaoks on 21. sajand olnud raske, sest elatustase on Venemaal tugevalt langenud. Keskmine elutase on viimase kahe aasta jooksul järjepidevalt langenud ning keskmine palk on võrreldes 2014. aasta jaanuariga kukkunud 850 dollarilt 450 dollarini (The Economist, 2016). Nõukogude Liidu ajal oli Venemaa aga suurvõim ning inimeste elatustase oli piisavalt kõrge, et hakkama saada. Seetõttu on Venemaal hakatud igatsema aegu, kui Venemaa oli jõukas ja võimas suurriik (Ermenko 2014).

3.1. Euraasia Liit ja selle eesmärgid

Hiljutistel aastatel toimunud Euroopa Liitu toetavaid „värvilised“ revolutsioonid Gruusias, Kõrgõzstanis on olnud tähtsaks võtmeks Venemaa praeguse välispoliitika kujunemisel. Seos Venemaa ja nende riikide vahel on see, et kõigis kolmes Aasia riigis olid revolutsiooni toimumiste ajal juhtivateks poliitikuteks inimesed, kes kaldusid tegema rohkem koostööd Moskvaga. Inimesed aga nõudsid suuremat integreerumist Euroopa Liidu ja üldises võtmes Läänega. Värvilisi revolutsioone on saatnud tugev toetus ELi poolt, kuna see tähendas demokrateeritumat ühiskonda ning inimõigusi austavat Aasiat. Nii tulidki alates 2003. aastast kuni 2005. aastani Gruusias, Ukrainas ja Kõrgõzstanis võimule demokraatia edendamist ja Läänt toetavad võimud. Venemaal nähti seda aga kui Lääne süstemaatilist rünnakut Venemaa välispoliitilise mõjuvõimu vastu Euraasias. Ka president Putin on öelnud, et „värvilised“ revolutsioonid olid eelnevalt Euroopa Liidu poolt planeeritud sündmused, mis ei saanud ise tekkida. 2010. aastaks oli Venemaa teinud palju tööd, et revolutsioonide tulemusel toimunud läänemeelsed valitsused vahetada taas Moskvat pooldavate vastu. 2000. aastate esimesel poolel on suhted Lääne ja Venemaa järjest halvemuse poole liikunud. Euroopat häirib Venemaa tegutsemine Aasias. Katsed taastada Nõukogude Liidu aegne mõjuvõim idas ning autoritaarse poliitilise süsteemi juurutamine Venemaal on olnud selle aluseks (Kanet 2015).

Suhted Venemaa ja Euraasia riikide vahel sõltuvad tulevikus paljustki president Putini loodava Euraasia Liidu edukusest. Sügisel 2011 esitas taas presidendiks pürgiv Putin oma suurt plaani integreerida Euraasia riigid ühte liitu. Putin tõi valimiste ajal näite Euroopast, kus riigid elavad harmoonias Euroopa Liidu näol. Juba 2013. aastaks võttis Venemaa president endale eesmärgi laiendada ja arendada Euraasia Liitu. Moskva sõnul oleks Euraasia Liidu eesmärgiks endiste Nõukogude Liidu vabariikide integreerimine ja nende majanduste moderniseerimine, et nad suudaksid konkureerida lääne majandusega. Lääne analüütikud aga näevad seda liitu kui Venemaa katset taastada oma mõjukust Euraasias ning saada kontroll võimalikult suure ala ja inimeste üle. Uue loodava liidu eesmärk ei ole kindlasti kohe ainult majanduslik kasu liikmetele. Ilmselt muutuvad eesmärgid riikide vahel ühiseks ka välis- ja julgeolekupoliitikas.

2009. aasta Rostovi kohtumisel lepiti Venemaa ja Euroopa Liidu esindajate vahel kokku uus partnerleping „Partnerlus moderniseerimiseks“ (EuRussia Centre 2010). Selle

eesmärgiks oli Venemaa majanduskasvu toetamine ning EL ja Venemaa suhete uuendamine. Euroopa Liit tahtis läbi uue leppe alustada tööd Venemaa avatumaks ja demokraatlikumaks muutmise nimel. Venemaa jaoks oli see aga esimene samm selle nimel, et Euroopa Liit hakkaks koostööd tegema Euraasia Liiduga. Moderniseerimislepinguga edasi liikumine tähendaks kindlasti uut instrumenti Venemaa moderniseerimiseks, kuid sellega kaasnevad mitmed Euroopat ähvardavad ohud (Flenley 2015).

Euraasia Liiduga kaotaks Euroopa Liit ja NATO kontrolli ida-bloki üle ning sidemed nende vahel katkesid. Esimene ehtne näide pärineb 2013. aastast, kui Armeenia teatas, et katkestab läbirääkimised Euroopa Liiduga ning keskendub täielikult toimingutele, mida Euraasia Liiduga liitumine nõuab. Ukraina konflikt tähendas Venemaale seda, et Ukraina ei olnud enam suuteline täitma tingimusi Euroopa Liidu ja NATOga liitumiseks ning ka seda, et Ukraina ei liitu mitte kunagi Euraasia Liiduga (Kanet 2015). Siit tuli välja Venemaale juba Nõukogude Liidust pärinev rahulepingute sõlmimise põhimõte, kus siis lepingute sõlmimine oli ainult ajutine lahendus hetkeni, kui NSVL on võimeline oma tahtmist saada. Ukraina eemaldamine Euroopa Liiduga liituvate riikide nimekirjast tähendas Putinile, et Euroopa Liidu võimekus ei levi Venemaaga suurt riigipiiri jagava Ukrainani. Samas jättis see Venemaa jaoks tuleviku lahtiseks ning võimalus, et Ukrainas on aastate pärast võimul jälle Kremli nukuvalitsus on suurem kui see, et Euroopa Liit ja NATO on suutnud enda mõjuvõimu idasse laiendada.

Euroopa Liidu alternatiivina alles loodav Euraasia Liit peaks olema võrdväärne partner lääne juba reaalselt toimivatele struktuuridele. Peale Aasia riikide liitmise ning Venemaa mõjuvõimu tõstmiseks piirkonnas, on Putini jaoks tähtis ka Ameerika Ühendriikide mõju minimaliseerimine Euroopas ning piirideta Euroopa loomine. Piirideta Euroopa tähendaks viisavabaduse kehtestamist Euroopa Liidu ja Euraasia Liidu vahel. Putini sõnul ei saa see plaan töötada ilma Venemaata, sest ka pool Venemaad on ju osa Euroopast ning kui sinna juurde arvestada Euraasia Liidu liikmed, siis lõppproduktiks peaks olema uus ja majanduslikult kasulik Euroopa. (Saar 2014, 275). Paberil tundub kõik lihtne ja loogiline, kuid tegelikult vajab Venemaa sellist koostööd Euroopa Liiduga, et saada vabamad käed idapoolsetel aladel toimetamiseks. Olla osa sellisest liidust, tähendaks Venemaa jaoks ka suuremat sõnaõigust Euroopa asjade otsustamisel. Veel enam, ühise territooriumiga muutuksid praegused Venemaa piiriprobleemid ka kiiresti kogu Euroopa probleemideks. Kui piirideta Euroopa raames kaotataks ka viisad Venemaa ja Euroopa Liidu vahel, puuduks nüüd

juba uue Euroopa idapiiri ääres ELil igasugune kontroll ning idapiiriga seotud probleemide lahendamise üle otsustaks Venemaa. Viimaks võimaldaks piirideta Euroopa efektiivselt tõrjuda NATO mõjuvõimu Euroopas.

3.2 Venemaa Impeeriumi taastamine või majanduslikult kasulik geopoliitika?

Nõukogude Liidu ajal võimul olnud Kommunistliku Partei sõnade järgi ei olnud maailmas ühtegi rahvusvahelist küsimust, mida oli võimalik lahendada ilma NSVL sekkumiseta. Hetkel Venemaa eesotsas oleva president Putini sooviks on jälle taastada Venemaa tähtsus globaalsel tasandil sama kõrgeks, kui see oli NSVL aegadel.

Peale üheksakümnendate stagnatsiooniperioodi lõppu on Venemaa katsed endaga reintegreerida endised Nõukogude Liidu maad taas hoogu kogumas. Kui üheksakümnendatel said endised NSVL riigid omavahel paremat koostööd teha läbi Sõltumatute Riikide Ühenduse, siis nüüd on Venemaa loonud Euraasia Liidu. Euraasia Liitu kuuluvate riikide vahel on eemaldatud tollikontrollid ning erinevad aktsiisid. Peale pikemajalisi läbirääkimisi Euroopa Liiduga otsustas Euraasia Liidu kasuks ka näiteks Armeenia, kes teatas, et loobub koostööst Euroopa Liiduga sootuks (Krickovic 2014). Sarnane käitumine on meile tuttav ka Ukraina 2014. aasta valitsuse otsusest peatada läbirääkimised Euroopa Liiduga. Tolleaegne Ukraina president Viktor Janukovitšile pakuti Venemaa poolt odavamalt energiat ning Ukraina liitumisel Euraasia Liidu asemel Euroopa Liiduga ähvardati Venemaa ja Ukraina vahelised kaubanduslepingud sootuks tühistada. Moskvast tervitati Ukraina otsust jätkata koostööd Venemaa ja Euraasia Liiduga kui geopoliitilist võitu Venemaale.

Venemaa ambitsioonid endise Nõukogude Liidu territooriumil on aga muret tekitav ning Läänes nähakse selles ohtu. Näitkes ütles Ameerika Ühendriikide endine riigisekretär Hillary Clinton 2012. aastal, et nimi Euraasia Liit on kõigest ettekääne Venemaale, et laiendada oma mõjuvõimu SRÜ riikides (Clover 2012).

Euraasia Liit on tõusnud päevakorda tänu uutele regionaalselt võimsatele riikidele Aasias, kes on viimaks suutelised võistleva Lääne majanduslike ja poliitiliste jõududega. Globaliseerumisega suurenenud rahvarände ja kasvava riikidevahelise kaubanduse näol tekkivad probleemid ei ole aga enam Lääne jaoks kõige lihtsamini lahendatavad ning nii

otsitaksegi abi uutelt jõududelt (Krickovic 2014). Siin on Venemaal lihtne laiendada enda mõjuvõimu Euraasias, pakkudes endistele NSVL riikidele soodsat energiat ning kasulikke kaubandusleppeid.

1990. aastatel puudus Venemaal majanduslik ning poliitiline jõud, et tegeleda Euraasia regionaalse integreerimisega. Putini all on aga Venemaa taas majanduslikult ja sõjaliselt tugev ning Euraasia riigid näevad Euraasia Liidu all uut tõusvat jõudu. Läänes nähakse Putini katset integreerida riigid Euraasia Liidu abil aga kui katset taastada Venemaa endine võim Aasias. Veel enam, Vene natsionalistid, eliit ning hääletamisõiguslikud inimesed pooldavad sellist poliitikat ning Putinil on vaja nende toetust, et jätkata presidendina (Krickovic 2014).

Euroopa Liit sai samuti alguse majandusliku ühendusena. Täna oleme jõudnud selleni, et tegu on suure organisatsiooniga, millel on 28 liikmesriiki ning läbi mille organiseeritakse liikmesriikide vahelist poliitikat ja igapäeva elu. Euroopa Liit on aga eriline seetõttu, et sellel puudub üks kindel regionaalne liider. Euraasia Liidus täidab selle rolli Venemaa ning läbi erinevate poliitikate ja riikide integreerumise võivad väiksemad maad Euraasia Liidus kaotada suure osa oma iseseisvusest ning isegi kontrolli oma majanduse ja poliitikate üle. Näiteks on juba praegu valdav osa Euraasia Liidu intstitutsioonide ametnikest just venelased. Samal teemal on sõna võtnud ka Valgevene poliitikud, kes kardavad, et Venemaa kasutab Euraasia Liitu kui instrumenti, millega tõsta Venemaa globaalset staatust, laiendada enda välispoliitika mõjuvõimu (Bohdan 2013). Samal ajal ei pöörata piisavalt tähelepanu aga teemadele, mis on Euraasia Liidu asutamise põhimõteteks nagu riikidevahelise majanduse edendamine.

Venemaa Impeerium ja Nõukogude Liit on jätnud enda jälje Venemaa välispoliitika kujundamisele. Sajandeid on elatud ühe riigi võimu all ning sellest tulenevalt on ka endised Nõukogude Liidu liikmesriigid üksteisest ka tänapäeval nii poliitiliselt, kultuuriselt kui ka majanduslikult sõltuvad. Hiina tõus maailmas ning Lääne jõudude domineerimine rahvusvahelisel areenil aga on Vene poliitikuid motiveerinud töötama selle nimel, et ka Venemaa oleks taas üks suurjõududest Euraasias. Venemaa on tänaseks suutnud peatada majandusliku allakäigu ja stagnatsiooni, mis toimus riigis peale NSVL lagunemist. Läänega integreerumine oli 90-ndatel loogiline, kuid see ei läinud hästi. Koostöö Läänega nõudis liiga palju majanduslikke ja sotsiaalseid ümberkorraldamisi. Tänapäeval aga ei ole see enam kasulik, sest ka Euroopa majandus kannatab probleemide all. Aasia ja arenguriikide tõus maailmamajanduses pakuvad uusi võimalusi, kuid koostöö Hiinaga võib tähendada maavarade jagamist Aasia tööstusriikidega ning seda Venemaa ei taha. Nii ongi Venemaa

valinud tee luua enda jaoks uus „impeerium“ Euraasia Liidu näol, tehes koostööd endast nõrgemate, kuid siiski Venemaale tuttavate riikidega. Regionaalse integratsiooni näol on Venemaa jaoks tegu loogilise strateegiaga, läbi mille saab Putin tõsta oma riigi mõjuvõimu piirkonnas. Ühtlasi paigutab Euraasia Liit Venemaa täpselt jõuka Lääne ning dünaamilise Ida vahele (Krickovic 2014).

KOKKUVÕTE

Alates teise maailmasõja lõpust on kogu Euroopas ühiselt aina rohkem ühist kaitse- ja julgeolekupoliitikat jõuliselt edasi arendatud. Suurim areng on toimunud just viimase 20 aasta jooksul, kui Euroopa riigid on saanud täielikult iseseisvaks ning saanud ka Euroopa Liidu liikmeteks. Suurem Euroopa Liit tähendab ka suuremat territooriumi, mida hallata ning pikemaid liidupiire. See tähendab ka täiendavaid julgeolekuohte ning vajadust uute strateegiate järele. Just seetõttu on ka tehtud rohkem tööd kaitse- ja julgeolekupoliitika täiendamisega.

ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika eesmärkideks on kaitsta ELi väärtusi, põhihuve, julgeolekut, sõltumatust ning terviklikkust; tugevdada ja toetada demokraatiat ja õigusriigi põhimõtteid, inimõigusi ja rahvusvahelist õigust; säilitada rahu, ennetada konflikte ja tugevdada rahvusvahelist julgeolekut; toetada arengumaade arengut, pidades esmaseks eesmärgiks vaesuse kaotamist; ergutada kõikide riikide integreerimist maailmamajandusse; abistada piirkondi, mida tabavad õnnetused; aidata töötada välja rahvusvahelisi meeteid säästva arengu tagamiseks; edendada tugevamal mitmepoolisel koostööl ja hea valitsemistavaga maailmakorral tuginevat rahvusvahelist süsteemi.

Aastate jooksul on ka paika pandud Euroopa Liidu sõjaline eesmärk, milleks on igasuguste konfliktide lahendamine aasta jooksul. Julgeolekuohu korral valmis kiirreageerima 60 000 sõjaväelast, kes peavad kriisikoldesse jõudma ühe päeva jooksul. Sellist sõjaväge aga Euroopa Liidul endiselt ei ole ning igasuguse sõjalise abi puhul loodetakse NATO abile.

Euroopa Liidul on ka paika pandud julgeolekustrateegia, mis on ära määranud ELi ähvardavad peamised ohud. Nendeks ohtudeks on märgitud terrorism, massihävitusrelvade levik, piirkondlikud konfliktid, läbikukkunud riigid ja organiseeritud kuritegevus. Samuti on tähtis hoida silm peal „lühikese süütenõoriga“ piirkondadel, kus igasugune väiksemgi konflikt võib areneda suureks julgeolekuohuks kogu Euroopa Liidule.

Ühiselt on ette võetud ka mitmeid humanitaarabi- ja rahumissioone nii Euroopa Liidus kui ka väljaspool Euroopa Liitu. Viimase kümne aasta jooksul on Euroopa Liit korraldanud 34 missiooni kolmes maailmajaos (Euroopa, Aasia ja Aafrika).

Ukraina soov sõltuda vähem Venemaast ning astuda sammuke lähemale Euroopa Liidule lõppes suure konfliktiga Venemaa ja Ukraina vahel. Kuigi Ida-Ukrainas ning Krimmi poolsaare annekteerimine toimus Venemaa sõjaväe abiga, otsustas Euroopa Liit sõjaliselt mitte sekkuda. Euroopa Liidu vastus kogu kriisile oli Venemaa Föderatsiooni provotseerimata Ukraina terviklikkuse tunnustamine vaatamata Krimmi anneksioonile ja sõjale Ida-Ukrainas. Venemaa firmadele, kõrgetele ametnikele ja kaupadele määrati ELi poolt piiravaid meetmeid ja sanktsioone, mille lõppeesmärgiks oli Venemaa majanduse kurnamine.

Aladel, mida Venemaa annekteeris, ei osutatud kohalike poolt vastupanu mitte Vene vägede vastu, vaid hoopis Ukraina riigi vastu. Tekkisid erinevad separatistide liikumised ning Ukraina valitsusvastased protestiaktsioonid. Krimmi meedia oli täielikult Venemaa poole kallutatud ning mõistis hukka kõike, mida Ukraina tegemas oli. Juba enne konflikti oli näha, et Putin on alustanud hübriidsõda Ukraina ja Euroopa Liidu vastu. Hübriidsõja kasutamine Ukrainas oli oluline õppetund selle kohta, kas Euroopa on valmis hübriidsõja pidamiseks Venemaa vastu. Eriline probleem, mis vajab lahendamist, on hübriidsõja kaitse endistest Nõukogude Liidu vabariikides, kus suur osa elanikkonnast moodustavad endiselt venelased, on pikk ühispiir Venemaaga ning sarnaselt Krimmile on tegu nn endiste Venemaa territooriumitega, kui Nõukogude Liidu alasid nii nimetada saab.

Üks 21. sajandi üks põhilisemaid julgeolekuküsimusi Euroopa Liidu idapiiril on oht Venemaa agressiooni ees. Kuna Balti riigid on Euroopa Liidu liikmed ning üksikult võttes ei oma Eesti, Läti ja Leedu sisuliselt ühtegi õiget tanki ega sõjalennukit. Nii peakski Euroopa Liit tulevikuplaanidesse arvestama Baltimaade täiendava kaitsepoliitika välja töötamist. Kuna ka Euroopa Liidul puudub kindel sõjavägi, peaks alustama läbirääkimisi NATO ja USAga, et paigutada USA väed vähemalt osaliselt kohtadesse, kus neid rohkem vaja läheb. Siiski leidub ka skeptikuid, kes arvavad, et Venemaa ametnike ja meedia ähvardused Baltikumi tungimise kohta on vaid bluff, et näha kui kaugel on NATO ja ELi piirid (Raudsaar 2015). Allianssi kuulumise peamine väärtus seisneb sõjalises heidutuses ehk siis kui oleme NATO liikmed, peaks see sundima võimalikke vastaseid loobuma igasugusest sõjalisest agressioonist.

Putini üheks suurimaks eesmärgiks on ka Euroopa Liidu itta laienemise peatamine ning NATO mõjuvõimu vähendamine. Konflikt Ukrainas aga lahendas Putini jaoks korraka kaks probleemi – Ukraina ei olnud enam suuteline täitma tingimusi Euroopa Liiduga liitumiseks ning peatas mingiks ajaks ELi laienemise itta.

Nõukogude Liidu lagunemisel kadus ka vajadus Euroopa Liidu julgeoleku tugevdamiseks, kuna külma sõjaga lõppes ka võidurelvastumine. Pidevalt lahinguvalmiduses olevate sõjauksuste valmidus kaotasid oma prioriteedi. Venemaa viimasel aastatel aina agressiivsemaks muutuvat välispoliitikat arvestades peaks aga Euroopa Liit oma kaitsepoliitilised lahendused taas üle vaatama. Euroopa Liidul ei õnnestu ilma NATO ja Ameerika abita töötada välja kõikehõlmavat ühist julgeolekupoliitikat, kuna Euroopa Liit ei ole sõjaline organisatsioon. Euroopa Liidu näol on tegu tsiviilelulise rahvusvahelise organisatsiooniga, mis on koguaeg toetunud NATOle.

President Putini agressiivsus tuleb Venemaa vajadusest tõusta taas maailmaareenile kui üks juhtivaid riike nii majanduses kui ka poliitilises sfääris. Peale raskeid 90-ndaid on Venemaa suudetud taas tõsta arvestatavaks teguriks riikidevahelises suhtlemises. Siin kohal peakski Euroopa Liit olema valmis Putini agressiivseks käitumiseks just Euroopa Liidu suunal, sest sündmused Ukrainas näitasid, et tegu on uue superriigiga Euraasias. Venemaa jagab Euroopaga 1400 kilomeetrit piiri ning Putin on tõestanud, et oma hiilguse taastamiseks ja lääne lõhestamiseks on nad valmis ette võtma suuri riske. Euroopa Liit kui tervik pole aga üksi valmis sõda pidama. Heidutusvõimet saaksid siiski kõik riigid oluliselt parandada ning siin on Euroopa Liidul vaja NATO abi baaside ja lisavägede paigutamisel idapiiridele. Seetõttu olekski tarvis NATO vägede sõjaline kohalolek Ida-Euroopas.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ametlikud dokumendid

Eesti Kaitseministeerium (2010), *Euroopa Julgeoleku ja kaitsepoliitika*. Kättesaadav: <http://www.kmin.ee/et/csdp> (04.12.2015)

Eesti Välisministeerium, (2015), *Krimmi ja Sevastopoli ebaseadusliku annekteerimise tõttu kehtestatud piiravad meetmed*. Kättesaadav: <http://vm.ee/et/krimmi-ja-sevastopoli-ebaseadusliku-annekteerimise-tottu-kehtestatud-piiravad-meetmed> (04.12.2015)

Eesti Välisministeerium (2015), *Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika*. Kättesaadav: <http://vm.ee/et/euroopa-liidu-uhine-valis-ja-julgeolekupoliitika> (04.02.2015)

Euroopa Komisjon (2015), *Euroopa Naabruspoliitika*. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/economy_finance/international/neighbourhood_policy/index_et.htm (04.02.2015)

Euroopa Liidu ametlik veebisait (2015), *Lissaboni leping*. Kättesaadav: http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_et.htm (04.02.2015)

Euroopa Parlament, *Maastrichi ja Amsterdami leping*. Kättesaadav: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/et/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.3.html (04.02.2015)

Euroopa Parlament (2010), *Mida hõlmab ÜVJP?* Kättesaadav: http://www.europarl.ee/et/euroopa-liidust/valjaanded/elektroonilised/101_kusimust_ja_vastust/15_mida_holmab.html;jsessionid=D9217E282506917CCE1F1A1D6AFAE96B (04.02.2015)

EU External Action official website (2015), *European security strategy*. Kättesaadav: <http://www.eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/european-security-strategy/> (04.02.2015)

EU External Action (2014), *Completed missions*. Kättesaadav: http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/images/map2014/map_completed_missions_520_nov2014.jpg (04.02.2015)

EuRussia Centre (2010), *The EU-Russia Modernisation Partnership*. Issue Fifteen. Kättesaadav: http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/EURC_review_XV_ENG.pdf (17.05.2016)

Official Journal of the European Communities (OJEC) (2001), *Treaty of Nice*. Kättesaadav: http://www.cvce.eu/obj/treaty_of_nice_26_february_2001-en-7ceddc3f-08bb-4794-90a3-281f03540a5b.html (14.08.2015)

Visegrad Group (2014), *Long Term Vision of the Visegrad Countries on Deepening their Defence Cooperation*. Kättesaadav: www.mocr.army.cz/assets/informacni-servis/zpravodajstvi/140314-v4-long-term-vision-final_1.doc (17.07.2016)

Raamatud ja teadusartiklid

Davies, E. (2012), *Common foreign security policy*. Information Guide: Common Foreign and Security Policy, Cardiff University, 2013. Kättesaadav: http://www.cardiff.ac.uk/insrv/resources/edc/Common_Foreign_Security_Policy.pdf (04.02.2015)

Flenley, P. (2015), „The Partnership for Modernisation: Contradictions of the Russian Modernisation Agenda“. University of Portsmouth. Kättesaadav: <http://eprints.port.ac.uk/16963/> (14.05.2016)

Hurt, M. (2014), „Krimmi sündmuste õppetunnid: kas Eesti riigikaitsemudel vastab täielikult meie vajadustele?“ *Diplomaatia*, nr 129, mai 2014. Kättesaadav: <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/krimmi-sundmuste-oppetunnid-kas-eesti-riigikaitsemudel-vastab-taielikult-meie-vajadustele/> (20.11.2015)

Hyde-Price, A. (2007), *European Security in the Twenty-first Century*. Abingdon: Routledge, Wearset Ltd, Boldon, Tyne and Wear. 15.

Kanet, R. (2015), „The Failed Western Challenge to Russia’s Revival in Eurasia“, *International Politics*, 52, pp. 503-522. University of Miami. Kättesaadav: <http://acdis.illinois.edu/assets/docs/763/TheFailedWesternChallengetoRussia39sRevivalinEurasia.pdf> (04.03.2016)

Krickovic, A. (2014), "Imperial nostalgia or prudent geopolitics? Russia's efforts to reintegrate the post-Soviet space in geopolitical perspective". *Post-Soviet Affairs*, 30:6, 503-528, National Research University, Moscow. Kättesaadav:

<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1060586X.2014.900975> (14.05.2016)

Lawrence, A. (2007), „Rahu teenistuses: kaitseküsimused Euroopa Liidus“, *Diplomaatia*, nr 44, aprill 2007. Kättesaadav: <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/rahu-teenistuses-kaitsekusimused-euroopa-liidus/> (04.04.2016)

Malfliet K. Lannoo U. (2013), *Russian Castling*. Leuven: Uitverij LannooCampus. 133-135.

Männik, E (2014), „Sõjalise kriisi anatoomiast Ukrainas“, *Diplomaatia*, nr 130/131, juuni/juuli 2014. Kättesaadav: <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/sojalise-kriisi-anatoomiast-ukrainas/> (12.11.2015)

Saar, J. (2014), *XXI sajandi väljakutse: tsivilisatsioonid, kultuurid, väärtused*. Tallinn: Hea Raamat (kirjastus), Tallinna Raamatutrükikoda. 275-276.

Smith, N. (2014), „The EU's Difficulty in Translating interests into Effective Foreign Policy Action: A Look at the Ukraine Crisis“, *Baltic Journal of European Studies*, Vol. 4, no 1 (16). Juuni 2015. 54-68. (16.05.2016)

Muud allikad

Aasaru, H (2015), *Putin nimetas NSV Liidu lagunemist „humanitaarse iseloomuga“ tragöödiaks*, *ERR*, 23. oktoober. Kättesaadav: <http://uudised.err.ee/v/valismaa/7a3a1ac9-cb89-4d9b-9760-b63dacdf5ec4/putin-nimetas-nsv-liidu-lagunemist-humanitaarse-iseloomuga-tragoodiaks> (13.05.2016)

AFP/AP/BNS (2015), *Putin Külatab sõpra Ungarit*, *Postimees*, 17. veebruar. Kättesaadav: <http://maailm.postimees.ee/3094649/putin-kulastab-sopra-ungarit> (28.01.2016)

AFP/BNS (2014), *USA kehtestas sanktsioonid seitsme Vene ametniku ja 17 firma suhtes*, *Postimees*, 28. aprill. Kättesaadav: <http://maailm.postimees.ee/2776906/usa-kehtestas-sanktsioonid-seitsme-vene-ametniku-ja-17-firma-suhtes> (28.01.2016)

BBC, (2014), *Ukraine crisis: Timeline*. BBC News Services, 13. november. Kättesaadav: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275> (12.01.2016)

BBC/PM, (2014), *G8 Sotši tippkohtumine jääb karistuseks pidamata*, *Postimees*, 24. märts. Kättesaadav: <http://maailm.postimees.ee/2738304/g8-sotši-tippkohtumine-jaab-karistuseks-pidamata> (12.11.2015)

BNS, (2014), *Euroopa Liit kehtestab 21 Venemaa ja Krimmi ametnikule sanktsioonid*, *Postimees*, 17. märts. Kättesaadav: <http://maailm.postimees.ee/2730984/euroopa-liit-kehtestab-21-venemaa-ja-krimmi-ametnikule-sanktsioonid> (12.12.2015)

Bohdan, S. (2013), *Belarusian Officials Criticise Eurasian Integration*, *BelarusDigest*, 13. november. Kättesaadav: <http://belarusdigest.com/story/belarusian-officials-criticise-eurasian-integration-16121> (14.05.2016)

Clover, C. (2012), *Clinton vows to thwart new Soviet Union*, *Financial Times*, 6. detsember. Kättesaadav: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/a5b15b14-3fcf-11e2-9f71-00144feabdc0.html#axzz48wtGtbXK> (14.05.2016)

Crandall, M. (2014), „Eestis elavad venelased on parim kaitse Venemaa vastu“ *Delfi*, 19. märts. Kättesaadav: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/arvamus/matthew-crandall-eestis-elavad-venelased-on-parim-kaitse-venemaa-vastu?id=68273189> (02.12.2015)

Delfi, (2014), *USA kehtestas Venemaale täiendavad sanktsioonid*, *Delfi*, 12. september. Kättesaadav: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/usa-kehtestas-venemaale-taiendavad-sanktsioonid?id=69737989> (14.12.2015)

Einmann, A. (2015), *Eesti, Leedu, Taani ja Briti välisminister soovivad ELilt tegevuskava Vene propaganda vastu*, *Delfi*, 13. jaanuar. Kättesaadav: <http://www.postimees.ee/3055029/eesti-leedu-taani-ja-briti-valisminister-soovivad-elilt-tegevuskava-vene-propaganda-vastu> (20.12.2015)

Ermenko, A. (2014), „Russia Is Scared of the 21st Century – For Now“, *The Moscow Times*, 19. september. Kättesaadav: <http://www.themoscowtimes.com/news/article/russia-is-scared-of-the-21st-century-for-now/506807.html> (13.05.2016)

Kalmus V, Masso A, Linno M (2015), *Kvalitatiivne sisuanalüüs*, Tartu Ülikool. Kättesaadav: <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> (18.05.2016)

Kanter, J. Higgins, A. (2015), *European Official Not Ready to Stiffen Russian Sanctions*, *New York Times*, 8. märts. Kättesaadav: http://www.nytimes.com/2015/03/09/world/european-official-not-ready-to-stiffen-russia-sanctions.html?_r=0 (15.11.2015)

Karus, V. (2014), „Hübriidsõda ehk mida teha vastase blufiga“ *Postimees*, 25. detsember. Kättesaadav: <http://riigikaitse.postimees.ee/3034465/hubriidsoda-ehk-mida-teha-vastase-blufiga> (10.11.2015)

Kunnas, L. (2014), „Putini Venemaal puudub NATO suhtes igasugune respekt“ *Delfi*, 22. november. Kättesaadav: <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/leo-kunnas-oma-uues-raamatus-putini-venemaal-puudub-nato-suhtes-igasugune-respekt?id=70207877> (12.11.2015)

Laaneots, A. (2014), „Mida kujutab endast uue põlvkonna sõda ehk hübriidsõda?“ *Delfi*, 28. detsember. Kättesaadav: <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/ants-laaneotsa-analuus-vene-armee-uest-taktikast-mida-kujutab-endast-uee-polvkonna-soda-ehk-hubriidsoda?id=70446799> (16.11.2015)

Lidington, D. Paet, U. (2014), „Euroopa Liidu Sanktsioonid – vajalikud, tõhusad ja õigeaegsed“ *Postimees*, 16. september. Kättesaadav: <http://arvamus.postimees.ee/2921853/david-lidington-ja-urmas-paet-euroopa-liidu-sanktsioonid-vajalikud-tohusad-ja-oigeaegsed> (10.11.2015)

Raudsaar, M (2015), „Neli põhjust, miks vältida Eesti okupeerimise jutte“ *Eesti Päevaleht*, 08. veebruar. Kättesaadav: <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/mart-raudsaar-neli-pohjust-miks-valtida-eesti-okupeerimise-jutte?id=70745207> (12.11.2015)

Tusk, D. (2015), „Putini eesmärk on Euroopa ühtsusesse kiil lüüa“ *Postimees*, 7. märts. Kättesaadav: <http://maailm.postimees.ee/3114867/tusk-putini-eesmark-on-euroopa-uhtsusesse-kiil-luuu> (01.11.2015)

Vejonis, R. (2015), „Euroopa julgeolekustrateegia tuleb üle vaadata“ *Postimees*, 18. veebruar. Kättesaadav: <http://maailm.postimees.ee/3095699/lati-euroopa-julgeolekustrateegia-tuleb-ule-vaadata> (12.11.2015)

SUMMARY

EUROPEAN UNION DEFENCE AGAINST POSSIBLE RUSSIAN AGGRESSION

ANDRES JOOSEP

Since the founding of the European Union in 1951 it has expanded and now 28 countries are a part of the EU. The European Union has to think about its security problems within and outside of its borders and develop its security strategies every year. The most recent conflict between Russia and Ukraine showed that Russia is an expert on hybrid warfare and can manipulate the media and people of the countries targeted. The conflict between Russia and Ukraine ended in the annexation of East-Ukraine and Crimea. The aggression president Putin showed towards Russia's neighbouring countries has caused unrest in the European Union.

The aim of this Bachelor's thesis is to find out the purposes of the Russian foreign policies and if the defence policies of the European Union are good enough to fight potential Russian aggression towards Europe. In order to understand the defence policies of the European Union the author wants to find out what are the objectives of the Common Security and Defence policies of the EU. Furthermore, in this thesis the author will try to dissect the Russia-Ukraine conflict and how the European Union reacted to it.

This thesis is written using the materials and summaries of various meetings and agreements of the European Commission. Furthermore, the author has used articles and research papers focused on the security of Europe and the purpose of the Russian foreign policies. To understand the Estonian side of the question, different essays of people connected to the national defence of Estonia have been used.

Over the years, the European union has determined its aims. Among them the most important objectives are the protection of the EU's values, fundamental interests, security and independence.

Furthermore, the EU has also put in place its military objective which resolving of all kinds of conflicts in the timeframe of one year. The EU has also stated that it should be able to mobilise 60 000 troops who should be able to resolve any conflict in one day. The truth is that the EU alone can not fulfill the goals it has established. Without NATO the member states are not able to strike when needed.

Although the EU has completed many successful crisis management operations outside of its borders they are not a good example. Crisis management operations are rare and a lot easier to organise than a sudden attack against Europe. What is more, its needs a lot less financing and resources.

One of the main threats to the security of the Eastern border of the European Union is Russia. The Baltic States share a long border with Russia but the Baltics do not have military forces capable enough to withstand the aggression of their Eastern neighbour. Since the European Union has not been able to work out an efficient defence strategy amongst the member states further help from NATO is needed.

Putin wants Russia to regain its former glory in Eurasia and that is also the reason why the European Union needs to be ready for a conflict. After the Cold War ended there was no need for a stronger defence amongst the European states. The Ukraine conflict showed Europe that we are again in the need of a proper defence mechanism. The European Union as a whole is not ready to go to war. That is why NATO's bases on the Eastern border are necessary.